

תוכן עניינים

מהות הדו"ח	3
ייעוד ארגון לתת	4
דבר היו"ר	5
דבר המנכ"ל	6
סיכום עשור	7
פתרונות לטיפול בעוני, פרופ' יוסי קטן	13
מתודולוגיה ופרופיל נשאלים	16
מעגל העוני	20
מסקנות	22
חינוך	26
תעסוקה	30
חסמים כלכליים	36
ביטחון תזונתי	42
בריאות	48
דיור	54
איכות חיים	58
האחריות לטיפול בעוני	64
רשימת עמותות שותפות	69

כל התמונות בדו"ח צולמו עלידי זיו קורן

מגמת העלייה במימדי העוני, בחומרתו ובעומקו בעשור האחרון, מצביעה על פגיעה חמורה בחוסנה של החברה הישראלית. הדרך לפעול לצמצום מימדי העוני עוברת דרך הבנת הסיבות והגורמים לתופעה המתעצמת ובאמצעות העלאת המודעות לצורך האקוטי בשינוי המדיניות הממשלתית. על כן, דו"ח זה מבקש לפנות לחברה הישראלית ולחשוף אותה בדרך הישירה ביותר לעובדה שהעוני נמצא כאן, קרוב, בתוכנו והוא מאיים על עתיד הדורות הבאים.

מסמך זה, יחד עם פעילות שטח אזרחית רחבת היקף, נועד לשמש גם כאמצעי לחץ על מקבלי ההחלטות בישראל, על מנת שיממשו את תפקידם ויחלו לפעול בעקביות לפתרון בעיית העוני, עלידי גיבוש תוכנית מתאימה והשקעת המשאבים הנדרשים.

במהדורה השמינית של הדו"ח, בחרנו להציג בצורה מעמיקה את 'מעגל העוני' דרך תחומי החיים המושפעים ממנו. התבוננות במכלול התחומים, עשויה להמחיש כיצד החסמים הכלכליים מונעים את יכולתם של אנשים החיים בעוני להיחלץ מהמעגל. בנוסף, מובא בדו"ח **סיכום עשור של מגמות העוני** וכן הצעת ארגון לתת ל"סדר יום" לאומי בכל הקשור לטיפול בעוני בעשור הקרוב. תקוותנו, שפעולה אזרחית נחושה ומשמעותית, לצד התעשתות מצד מקבלי ההחלטות, יביאו ליישום הצעדים הנדרשים, על מנת שתוך עשור נוכל לשפר מהותית את מצבנו ולהגיע לשיעורי עוני סבירים ב־2020.

דו"ח העוני האלטרנטיבי של ארגון לתת מבקש להדגים את הפן האישי והפיזי של העוני והעניים, המסתתר מאחורי המספרים והנתונים הסטטיסטיים היבשים שמפרסמים מוסדות ממשלתיים. דו"ח העוני האלטרנטיבי משקף את המצב העדכני בשטח, כפי שמכירים אותו בארגון לתת, הפועל בכל הארץ בשיתוף עם 150 עמותות מקומיות וארגוני סיוע.

בניגוד לדו"חות רשמיים, דו"ח העוני האלטרנטיבי מבקש להמחיש את מהות הקשיים ומשמעותה של ההתמודדות בתוך מעגל העוני, על מכלול התחומים העיקריים של החיים. הדו"ח מאפשר היכרות והבנה מזווית אלטרנטיבית לתופעת העוני, דרך שיקוף המציאות והאתגרים איתם נאלצים להתמודד אנשים נזקקים החיים במצוקה. באמצעות ראייה רחבה, ניתוח של מגמות ומתן ביטוי לקולם של הנזקקים לסיוע, מצליח הדו"ח להציג ניתוח מעמיק של בעיית העוני בישראל, מעבר לניתוח סטטיסטי צר שאינו משקף את הפן האנושי של העוני ובכך הוא ייחודי ביחס לדו"חות אחרים.

דו"ח העוני האלטרנטיבי מורכב משלושה מחקרים ייחודיים המשקפים את פרופיל העניים הנתמכים בעמותות הסיוע, מגמות העוני בעמותות המזון ותפיסת העוני בקרב הציבור הרחב. המחקרים משרטטים תמונה אמינה, מקיפה ועדכנית על החיים בעוני ועל טיבו המורכב, בישראל 2010.

ייעוד

ארגון לתת - סיוע הומניטרי ישראלי נוסד בשנת 1996 במטרה להעניק סיוע לאוכלוסיות במצוקה, בארץ ובעולם, על בסיס אוניברסלי ושוויוני, על־ידי הנעת החברה האזרחית בישראל למעורבות בשדה הפעולה ההומניטרי ובכך ליצור מודעות חברתית, להקנות ערכים של ערבות הדדית ונתינה ולפעול לצמצום העוני. לתת הוא ארגון עצמאי, לא ממשלתי, א־פוליטי, א־מפלגתי, הפועל ללא כוונות רווח וממומן אך ורק מתרומות.

לתת הנו ארגון גג ארצי המקיים שותפות עם 150 עמותות מזון וארגונים מקומיים, הפועלים ב־95 יישובים בארץ ותומכים ב־50,000 משפחות. בארגון פעילים יותר מ־5,000 מתנדבים מכל רחבי הארץ.

תחומי פעילות

ארגון לתת יוזם ומפעיל מספר תוכניות בתחומים שונים: **תוכנית מזון לחיים** - סיוע קבוע במזון לעשרות אלפי משפחות, העצמת עמותות מקומיות והעלאת המודעות בחברה הישראלית למצוקה, לבעיית המחסור במזון ולתופעת העוני. **לתת עתיד** - תוכנית פיתוח יזמות זעירה בקרב בעלי הכנסה נמוכה במטרה לשפר את מצבם הכלכלי, באמצעות הקניית כלים לשילוב במעגל התעסוקה והכשרה לחיים עצמאיים. **סיוע לחיים** - סיוע לניצולי שואה במזון, בתרופות ובהעברת מסר של ערבות הדדית ואכפתיות. **לתת בריאות** - סיוע במימון רכישת תרופות הנכללות בסל הבריאות, עבור מעוטי יכולת שהינם חולים כרוניים. **אני בשבילך** - חינוך להתנדבות, מנהיגות והעצמת בני נוער משכבות סוציו-אקונומיות נמוכות. **סיוע חירום בחו"ל** - סיוע הומניטרי חוצה גבולות במצבים של אסונות טבע או מלחמות אזרחים. בנוסף, יוזם לתת פעולות שמטרתן שינוי מדיניות ומפרסם מדי שנה את דוח העוני האלטרנטיבי.

הנתונים האחרונים שפרסם הביטוח הלאומי והמגמות שעליהן מצביע דו"ח לתת, מראים כי היקף תופעת העוני בארץ הגיע לשיא עצוב. בחמש עשרה שנות קיומו של ארגוננו אנו עדים לדאבוננו להידרדרות שאין לה סוף במצב החברתי במדינה.

מימדי השינוי שחלו בארץ הם כה גדולים, עד כי דומה שהם מבטאים שינוי חברתי של ממש, מן הסוג המתרחש אך לעיתים נדירות בהיסטוריה של מדינה. צמחה כאן ישראל חדשה שדמותה אינה תואמת את דמות המדינה שעליה חלמנו כאשר התחלנו את עבודתנו בלתת.

אם ברצוננו לשנות את פני הדברים לפני שיהיה מאוחר מדי, עלינו לחולל היום שינוי רדיקלי באופן שבו אנו תופסים את העוני בישראל. רק אם כלל מרכיבי החברה יבינו את חומרת הבעיה, יוכל להתרחש השינוי המיוחל, וזאת בתנאי שנפסיק להתנהג בחוסר אחריות. הכוונה לכולנו: הממשלה, המפלגות, העמותות, התקשורת והאזרח הפשוט.

לממשלה ברצוננו לומר: זה **חסר אחריות** לחשוב שרמה כזאת של אי־שוויון ושל עוני אינה טומנת בחובה סיכון ממשי להתפרצות חברתית, שתוצאותיה עלולות להיות חמורות מכל האינתיפאדות שידענו; זה **חסר אחריות** להמשיך במצג השקר, לפיו ישראל חסרה את האמצעים להקל על מצוקתם של מרבית העניים.

בישראל עושר רב, המספיק כדי לרצות את כולם. כל שצריך הוא לשנות את שיטת חלוקת המשאבים, ושהמדינה תחזיר עצמה את תפקידה המקורי: לדאוג לחלוקת העושר בגישה השואפת לצמצום האי־צדק; זה **חסר אחריות** לנסות ו"למכור" לנו שהעוני פוגע רק בערבים, בחרדים ובעולים, שלכאורה אוכלוסיות אלו בחרו להיות עניות ושהדבר כלל אינו נוגע לנו ואנו יכולים להפקיר אותן לגורלן. עניות ושהדבר נאה של לכידות חברתית...: זה **חסר אחריות** להמשיך ולפגוע בתקציבים החברתיים הישירים בתואנה שהקפיטליזם איננו מייצר רק את העושר לכדו, אלא גם את המנגנונים הנחוצים לחלוקתו. למרבה הצער, תפיסה זו אינה מוכיחה את עצמה, וכל הנתונים מראים כי רק מספר מצומצם של אנשים נהנה מהצמיחה הכלכלית, בעוד שהשכבה הענייה רחוקה מלהיות מושפעת מכך.

למפלגות הפוליטיות ברצוננו לומר: זה **חסר אחריות** להותיר כמעט שני מיליוני עניים ללא ייצוג פוליטי. לעניים אין היום נציגים בכנסת מכיוון שהם לא באים ממגזר בעל יכולת התארגנות וכוח פוליטי מוגדר; זה **חסר אחריות** לרצות לבנות עתיד פוליטי בארץ הזאת תוך כדי הבלעת הבעיה החברתית והתרכזות בשאלת הביטחון בלבד.

כולנו שותפים לחוסר האחריות / ז״ל דרמון, יו״ר ומייסד ארגון לתת

אחת הסיבות המובהקות לשיתוף החברתי בישראל היא העובדה שלשום מנהיג פוליטי בכיר אין הכשרה חברתית, חזון חברתי או אפילו דעה מגובשת בנושא. בעיות החברה עומדות בדרך כלל בתחתית סולם העדיפויות של מנהיגינו, והם משאירים את הטיפול בהן לפקידי משרד האוצר. את התוצאות רואים כולנו; זה **חסר אחריות** שמפלגות המתהדרות בתואר "ציוניות", נטשו בתוך מספר שנים את כל המימד החברתי והשוויוני של הציונות. ללא הפן החברתי הופכת הציונות לדוקטרינה לאומנית אחת מיני רבות, שיהיה קשה להמשיך ולקיימה בעתיד.

לחברות העסקיות ברצוננו לומר: מעבר לרצון הלגיטימי בעשיית רווחים, זה **חסר אחריות** להמשיך ולתגמל באופן כל כך לא־מידתי את בכיריכן. אם תמשיכו להיות מנותקים מהציבור הרחב, אתם עלולים להיות אחת המטרות הראשונות להתפרצות העממית שעוד תבוא. קביעת יעד של הקצאת 1%-2% מהרווח למטרות חברתיות, כפי שנהוג בארה"ב, תוכיח כי הסקטור הפרטי יכול לאזן בין האינטרס הציבורי לבין המרוץ אחר הרווח.

לחברינו בקהילת העמותות ברצוננו לומר: זה **חסר אחריות** להמשיך ולפעול בנפרד בשעה שהעת קוראת לאיחוד כוחות ולהשארת האגו מאחור. עלינו לתאם את מאמצינו, להגביר את יעילותנו ולהגדיל את משקלנו בחברה הישראלית.

לתקשורת ברצוננו לומר: זה **חסר אחריות** לעסוק בשאלת העוני רק במהלך שלושת החגים הגדולים: ראש השנה, חג הפסח, ומועד פרסום הדו"ח השנתי של המוסד לביטוח לאומי. אם התקשורת אכן מסוגלת לעצב את דעת הקהל באותה המידה שהיא מסוגלת לשקף אותה, הרי שזו אחריותה גם להשאיר את הבעיה החברתית במוקד הדיון הציבורי, ולדרוש דין וחשבון מהפוליטיקאים, בדיוק כפי שהיא עושה בנושאים אחרים.

לסיום, ברצוננו לומר **לאחינו אזרחי ישראל**: זה חסר אחריות להמשיך לשתוק, לקבל את הכל בהכנעה ולצפות מהצד בקריסתם של ערכי יסוד ובאיום על עתיד ילדינו. ההנהגה הפוליטית שלנו מסתמכת על שתיקתנו המחרisha ועל כן הגיע הזמן שניקח דוגמא משכנינו האירופים - הצרפתים האירים והיוונים, ושנפגין ונצעק כמותם במטרה לשנות את אי הצדק המשווע בתוכו אנו חיים.

בכדי לסייע לכולנו **לקחת אחריות**, אנו מביאים בדו"ח זה את הצעדים המרכזיים בהם יש לנקוט במסגרת תוכנית לאומית למאבק בעוני.

"מספר ההרוגים במהומות ברחבי הארץ עלה ל־12, בבתי החולים עדיין מאושפזים 77 פצועים, יותר מ־300 אזרחים נעצרו, 28 מהם ביממה האחרונה. כמו כן, מספר הנפטרים כתוצאה מאי ביטחון תזונתי בחורף הקשה הזה, חצה את קו ה־1,000, מתוכם 820 קשישים וניצולי שואה ולמעלה מ־100 ילדים. האומדנים הראשונים של הנזק לרכוש ולאובדן עבודה במשק כתוצאה מהמהומות, חסימות הכבישים, השביתות והביזה של רשתות השיווק הגדולות, עומדים על 3 מיליארד ש"ח, ובעוד רוב בעלי העסקים נערכים להגן על רכושם, גם היום לא יתקיים מסחר. מאות אלפי אזרחים, מתוכם עשרות אלפי נזקקים, צפויים לצור זה היום השביעי ברציפות על קריית הממשלה ולחסום את הצירים המרכזיים ברחבי המדינה. המחאה ההמונית, במימדים חסרי תקדים במונחים ישראליים, התפרצה עקב כך שמספר העניים חצה את קו שני המיליון ושעשרות אלפי משפחות שסובלות מאי ביטחון תזונתי חמור הפסיקו לקבל מענה, כתוצאה משביתת עמותות המזון שהתפתחה עקב קריסת רבות מהעמותות שלא הצליחו לעמוד עוד בנטל הכבד. על אף תוכנית החירום הלאומית שאושרה בממשלה ובכנסת בעלות כוללת של יותר מעשרה מיליארד ש"ח, נראה כי לא תושג רגיעה במהומות הקשות, שיצאו משליטה והפכו למחאה אזרחית ספונטנית, אלא עם כינונה של מציאות פוליטית חדשה בישראל. ראש הממשלה צפוי לכנס היום מסיבת עיתונאים ורוב ההערכות מצביעות על כך שהוא מתעתד להודיע על התפטרותו ועל הליכה לבחירות".

התרחיש הזה יכול להתקיים בישראל בעתיד הלא רחוק. העוני הוא אסון לאומי שלא מטופל, בדומה לחוסר המוכנות למלחמת לבנון השנייה, לקריסה של מערכת שירותי הבריאות והמחסור במיטות בבתי החולים, למאגר החומרים המסוכנים במפרץ חיפה או למערך

הכבאות בישראל. כשיש שריפה אצלנו, מנסים לכבות אותה, ובדרך כלל גם לכיבוי עצמו אין את האמצעים הדרושים, עקב הזנחה של שנים ואי הערכות מראש. הפרדוקס הגדול הוא, שברוב המקרים עלות הפיצויים, השיקום והנזקים של המשבר, תהיה גבוהה לאין ערוך בהשוואה להשקעה האפרורית הנדרשת לטיפול מערכתי בבעיה. אבל קובעי אי־המדיניות ופקידי האוצר מתנהלים בתוך בועה; כולם כבר מבינים שדרך הפעולה הזו הפכה לשיטה בתרבות השלטונית בישראל: אין תכנון ארוך טווח, אין מחשבה על הדורות הבאים, אין חלוקת משאבים שוויונית וצודקת, אין לקיחת אחריות. במקום זאת, יש רשלנות, אפורטוניזם וכיבוי שריפות. בינתיים, אין עוד מחאה חברתית או הפיכה אזרחית. בינתיים.

העוני משפיע על כולנו; רבע מאזרחי ישראל שחיים בתוכנו בכל רחבי ישראל שרויים בו, כל ילד שלישי חווה מצוקה והדרה חברתית והסיכוי שלו להיחלץ מהעוני הולך ופוחת. ואנחנו, חיים במרקם חברתי הולך ומתפורר, כתוצאה מחומרת העוני, אי השוויון והפערים הכלכליים העצומים, שיצרו בעשור האחרון את ישראל השלישית.

במסגרת דו"ח העוני האלטרנטיבי ל־2010, אנו מביאים סיכום של מגמות העוני בעשור האחרון וכן מציעים סדר יום לטיפול בעוני בעשור הקרוב. אין עוררין על שתי תובנות: האחת, נכשלנו בהתמודדות עם העוני. השנייה, הפתרונות והדרכים לטיפול וצמצום הבעיה החברתית הכי חמורה שלנו ידועים ונמצאים במרחק החלטה מושכלת להתמודד באופן ראוי עם המצב, תוך שינוי סדר העדיפויות הלאומי. אם זה לא יקרה, האסון הלאומי הכי גדול שלנו יצא משליטה. ואז, כל שיוותר לנו זה לנסות לכבות את השריפה, למנות את הנזקים האדירים, להקים עוד ועדת חקירה ולנסות להציל ולשקם את מה שעוד נותר.

"ממשלת ישראל ערה לבעיה של הפערים החברתיים. לפני כחמישה חודשים הנחו ראש הממשלה שרון וממלא־מקומו אולמרט את מנכ"ל משרד האוצר לעמוד בראש צוות בין־משרדי, שיגבש תוכנית יסודית להתמודדות עם בעיית הפערים החברתיים במדינת ישראל והדרכים השונות לצמצומם. התוכנית בהיקף של 14 מיליארד שקל על פני 7 שנים תתמקד בכלים ובאמצעים ארוכי טווח, בין היתר באמצעות יצירת מקומות עבודה, מתן שירותים לשכבות העניות, השקעות בחינוך, העלאת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ויצירת כלים להסרת חסמים ליציאה לעבודה ועידוד תעסוקה אשר יביאו לירידה בשיעורי העוני בישראל" (23.01.2006, ynet)

העשור הראשון של המאה העשרים ואחד נפתח עם הבטחה ותקווה גדולה - המילניום הבא. שנות ה־2000 כבר כאן ואיתן תגיע הקדמה הטכנולוגית, הנאורות האנושית והשגשוג הכלכלי. ניתן להתווכח באשר למימוש המאווים הללו של האנושות, אבל דבר אחד ברור - בכל הקשור לעוני ופערים חברתיים בישראל, העשור האחרון הוא כישלון חרוץ. אחרי התפוצצות בועת ההיי־טק בשנת 2000, נכנס המשק בישראל למיתון עמוק ב־2001, כאשר ב־2003 שר האוצר דאז נתניהו, חורץ כמעט במעשה אחד של קיצוץ הקצבאות, את עתידו של העשור כולו. שינוי חד זה במדיניות הרווחה וגיבוש מדיניות מאקרו־כלכלית ניאור־ליברלית מוכוונת עידוד תחרות חופשית וצמיחה במשק, השפיעו על צמיחה חדה במקביל גם של שיעורי העוני והאי־שוויון בחברה הישראלית. יציאת המשק מהמיתון ב־2003 והעלייה על מסלול של צמיחה ב־2004, שהמשיך בשנים לאחר מכן, לא משפיעה על העשירונים התחתונים, ומדי שנה אנו עדים להחרפה והעמקה של העוני ולהתפתחות והתפשטות של תופעות כמו אי הביטחון התזונתי במימדים נרחבים. המשבר הכלכלי הגלובאלי ב־2008-2009 שתפס את כלכלת ישראל מוכנה באופן יחסי, תרם להגעה לשיאים שליליים בשיעורי העוני בישראל, עם סיום העשור.

ממשלות ישראל סיפקו הבטחות רבות בעשור האחרון באשר לכווונותיהן לטפל בבעיה. בפועל, הבטחות אלו נותרו ריקות מתוכן, כאשר ב־2010 אין עדיין תוכנית ממשלתית חוצה משרדי ממשלה לטיפול בעוני, והנושא לא מצוי בסדר העדיפות הלאומי של מדינת ישראל, על אף שזוהי הבעיה החברתית החריפה ביותר אותה חווה ישראל, בכל רחבי הארץ ובכל המגזרים בחברה.

לדברי נגיד בנק ישראל, אחת המטרות העיקריות של הצטרפות של ישראל לקהילת המדינות המפותחות והמתועשות - ה־OECD, הייתה לשים נקודת התייחסות מוחשית שתשמש כזרז לשיפור מצבנו. ואולם, בחינת מצבנו בנושא העוני והפערים החברתיים, והעובדה שעם כניסתנו לקהילה מכובדת זו בזירה הבינלאומית תפסנו את המקום האחרון! ממחישה את הפיגור של ישראל ואת המרחק הרב שלנו בנושאים החברתיים מהמדינות הנאורות באמת. העובדה שהפער שלנו מהממוצע ב־OECD בשיעורי העוני עומד על פי 2.5, מצביעה על כך שייקח לנו כנראה הרבה יותר מעשור כדי להדביק אותו, גם אם החל ממחר נתחיל לעשות את כל הדברים הנכונים.

ה"כתירות" של העשור הזה מאוד עגומות: התחלנו את העשור האחרון עם פחות מחצי מיליון (!) ילדים מתחת לקו העוני ואנחנו מסיימים אותו עם יותר מ־850,000; העוני העמיק והחמיר ותופעת אי הביטחון התזונתי התפשטה בכל רחבי ישראל, כאשר ההוצאה על מזון מהווה כמעט מחצית מסל ההוצאות של הנזקקים; בעשור הזה, ראינו באופן מובהק שהשתתפות בשוק העבודה אינה מספקת יציבות תעסוקתית ועבודה בשכר מינימום אינה מחלצת מעוני, וזאת על אף השתתפות גבוהה יחסית של הנזקקים בשוק העבודה והעדפה ברורה שלהם לצאת לעבודה על פני קבלת קצבאות - שגם הן אינן מאפשרות קיום בכבוד. בעשור האחרון הגענו לשיאים חדשים גם בכל הקשור למימדי אי השוויון, והפערים בין ישראל הראשונה לישראל השלישית כבר כמעט שאינם ברי גישור. בעשור הזה חלה גם הידרדרות ביכולת של הנזקקים לצרוך ולנהל רמת חיים בסיסית, כאשר הם נאלצים לבצע ויתורים ובחירה יומיומית בין ההוצאות על בריאות, תזונה, דיור או חינוך. זאת, כאשר רמת החיים שלהם נשחקת בהתמדה והכלים שלהם להילחץ מהעוני הולכים ופוחתים, שכן החסמים הולכים וגדלים.

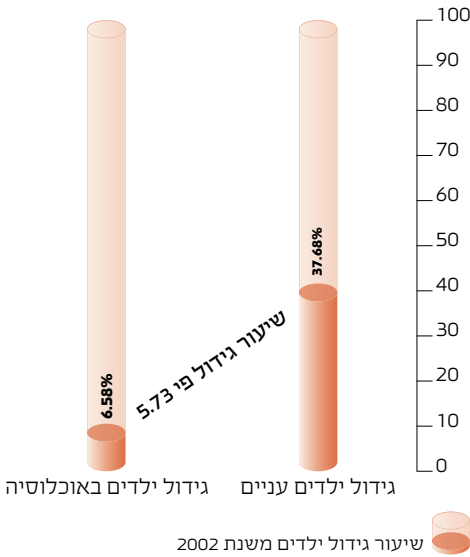

מגמות עיקריות - עוני ופוערים חברתיים בעשור האחרון:

ילדים

- 1. תחולת העוני בקרב ילדים - עלתה באופן חסר תקדים ב־60%.
- 2. גידול במימדי העוני בהשוואה לגידול באוכלוסייה - משנת 2002 ועד לשנת 2010 התרחבו מימדי העוני בקרב ילדים בקצב הגדול פי 5.73 מקצב הגידול של אוכלוסיית הילדים בישראל.

קצב גידול במימדי העוני בקרב ילדים בהשוואה לגידול באוכלוסיית הילדים - תחילת וסוף העשור

- 3. **תשלומי ההעברה וחילוף מעוני** - השפעת תשלומי ההעברה על צמצום העוני הולכת ופוחתת, כאשר בשנת 2002 חילצו תשלומי ההעברה כרבע מאוכלוסיית הילדים (25.4%) בהשוואה ל־13.4% בלבד בשנת 2009.

1 דו"ח העוני והפוערים החברתיים (2000-2009), המוסד לביטוח לאומי
דו"ח הכנסות והוצאות משקי הבית (2000-2009), הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

- 4. אורח חייהם של הילדים ומלכודת העוני של הוריהם, מאיימים לשעתק דורות נוספים של עוני - אי ביטחון תזונתי, אי קבלת טיפולי הבריאות הנדרשים, ויתור מתמשך על פעילויות בית ספריות, חוגים והשכלה משלימה ואי קבלת התנאים הבסיסיים החומריים והנפשיים לרכישת חינוך, מנציחים את ההדרה חברתית ולא מעניקים סיכוי ממשי לילדי העוני לפרוץ את מעגל המצוקה.
- 5. ילדי ישראל הם העניים ביותר בקרב ילדי ה־OECD² - בעוד ששיעור הילדים העניים במדינות ה־OECD עומד על 11% באמצע שנות ה־2000, בישראל שיעור הילדים העניים הוא הגבוה ביותר ועמד על 29% בממוצע. לא רק זאת, בשנת 2009 הגיעו שיעורי העוני בקרב ילדים לרמה של 36.3% - שיא עגום של כל הזמנים.

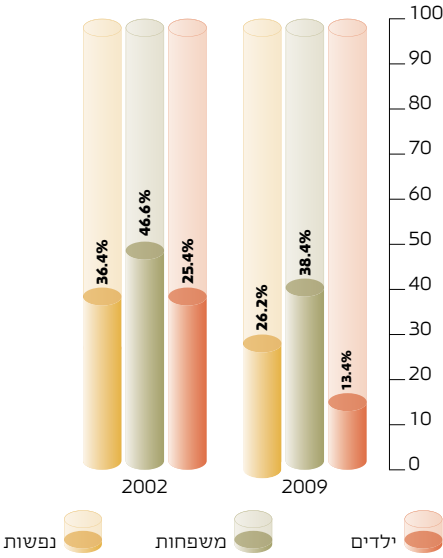
עוני בקרב אזרחי ישראל

- 1. 686,700 נפשות נוספו למעגל העוני בעשור האחרון.
- 2. תחולת העוני בקרב נפשות - עלתה ב־34.3% מ־1,321,500 בשנת 2002 ל־1,774,800 ב־2009.
- 3. גידול במימדי העוני בהשוואה לגידול באוכלוסייה - משנת 2002 ועד לשנת 2010 מימדי העוני בקרב נפשות התרחבו בקצב הגדול פי 4.61 מקצב הגידול של האוכלוסייה בישראל.
- 4. שיעור העוני בקרב נפשות בישראל הינו הגבוה ביותר מבין מדינות ה־OECD - בעוד שיעורי העוני ב־OECD עמדו על 11% באמצע שנות ה־2000. בישראל, שיעור העוני בקרב נפשות, עמד על 21% בממוצע והוא עומד בסוף העשור על 25% - יותר מפי שניים.

2 דו"ח פני החברה בישראל, מס' 3, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
www.ec.europa.eu

- 5. **תשלומי ההעברה וחילוף מעוני** - השפעת תשלומי ההעברה על צמצום העוני הולכת ופוחתת. בשנת 2002 חילצו תשלומי ההעברה 36.4% מהנפשות בהשוואה ל־26.2% בלבד בשנת 2009.

השפעת תשלומי העברה על צמצום העוני - תחילת וסוף העשור

אי שוויון ופוערים

- 1. **אי שוויון בהכנסות** - בין 2002 ל־2009 קיימת עלייה מצטברת של 5.8% במדד ג'יני³ לאי שוויון בהכנסה הפנויה כך שבשנת 2009 עמד אי שוויון בין משקי בית לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית על 0.389 (משנת 1999 ועד 2009 העלייה היא בשיעור 8.32%). ישראל מובילה באי השוויון שלה וממוקמת במקום 27 מתוך 31 מדינות ה־OECD, אשר ממוצע מדד ג'יני עמד בהן על 0.31 באמצע שנות ה־2000.

3 מדד ג'יני מאפשר להשוות את מידת אי־השוויון בין מדינות, אזורים שונים וקבוצות אוכלוסייה. המדד נע בין 0 ל־1 כאשר ציון 1 מתאר אי־שוויון מלא בהכנסות (ריכוז הכנסות בידי חלק מהפרטים בחברה) בעוד שציון 0 מתאר מצב של שוויון מלא (לכל פרט בחברה אותה רמת הכנסה).

- 2. בשנת 2009 הכנסתם של שני העשירונים העליונים מהווה 41% מסך ההכנסה נטו של כלל משקי הבית באוכלוסייה, לעומת שני העשירונים התחתונים שחלקם בסך ההכנסה הוא 6%.
- 3. **פוערים בהכנסות** - בישראל בשנת 2009 ההכנסה נטו לנפש סטנדרטית בחמישון העליון הייתה גבוהה פי 8 מההכנסה בחמישון התחתון - זהו הפער הגדול ביותר לעומת מדינות האיחוד האירופי. הפער בהכנסות בין החמישון העליון לחמישון התחתון עלה מפי 6.5 בשנת 2000 לפי 8 בשנת 2009, בעוד שבממוצע במדינות האיחוד האירופי העלייה הייתה מתונה יותר, מפי 4.5 בשנת 2000 לפי 4.9 בשנת 2008⁴.

אי ביטחון תזונתי

תופעת אי הביטחון התזונתי התפשטה, העמיקה והחמירה בעשור האחרון. להלן המגמות העיקריות:

- 1. **כמחצית מהמשפחות העניות (223,000) וכשני שלישי מהילדים (530,280), סובלים מאי ביטחון תזונתי⁵**, היינו אין להן ולילדיהן את המזון הבסיסי הדרוש לקיום מאוזן ותקין. 70% בממוצע מנתמכי הסיוע בעמותות המזון נותרים במצב של אי ביטחון תזונתי על אף התמיכה של העמותות.
- 2. **בעשור האחרון קמו 100 עמותות וולונטריות שתחום הפעילות העיקרית שלהן הוא סיוע במזון.**
- 3. **הביקוש למזון גדל ולא הושגה היכולת למתן מענה מקיף ומלא** - לאור החמרה והעמקה של העוני ועל אף ההתפתחות והמענה של המגזר השלישי בתחום זה, חלה בעשור האחרון מגמה עקבית של גידול בדרישת הנזקקים למזון מחד, וחוסר יכולת של עמותות הסיוע לתת מענה לכל הפונים אליהן מאידך (ב־2010 70% מהעמותות אינן מצליחות לתת מענה ל־26% מהפונים אליהן). כמו כן, התפתחה תלות של נתמכי הסיוע בעמותות המזון.

4 פני החברה בישראל, דו"ח מס' 3, 2010
5 בדיקת מקיפה שנערכה בארגון לתת המתבססת על מקורות מידע ומחקר שטח בקרב עמותות הסיוע, בדיקה מדגמית באגפים לשירותים חברתיים ברשויות, נתונים שונים של הלמ"ס, ביטוח לאומי ודו"ח העוני האלטרנטיבי של ארגון לתת.

- אי הביטחון התזונתי הפך להיות הסממן המובהק ביותר לעוני ואחד החסמים העיקריים ליציאה מהעוני** - אי הביטחון התזונתי נחווה ע"י הנתמכים כבעיה החמורה ביותר בחייהם, קיימת מגמה עקבית ומתמשכת של אי ביטחון תזונתי חמור בקרב 30% מנתמכי הסיוע בממוצע, המדווחים על התנסות במצב של רעב. כמו כן, הנזקקים מוציאים 45% מההכנסה החודשית שלהם על מזון. הפער בין ההוצאה הנדרשת למשפחה על מזון (על־פי משרד הבריאות) לבין ההוצאה בפועל מותירה את המשפחות הנזקקות במצב של אי ביטחון תזונתי מתמשך. כמו כן, ההוצאה הגבוהה על מזון מהווה חסם משמעותי לנגישות לשירותים חיוניים נוספים כגון בריאות, חינוך ודיור ומרחיב את בעיית המצוקה וההדרה החברתית.
- פעילותו האינטנסיבית של ארגון לתת בנושא בעשור האחרון, שיפרה את יכולת המענה לצורך, העלתה את המודעות הציבורית לבעיה ועשויה לחולל שינוי מהותי בעשור הקרוב, במידה והממשלה תממש את התחייבותה ותפקידה - לקחת אחריות ולקדם פתרון לבעיית אי הביטחון התזונתי** - בעשור האחרון קידם ארגון לתת את רשת העמותות מחלקות המזון בישראל מתוך מטרה לאגם משאבים ולתת מענה אופטימלי לצורך, באמצעות שיתופי פעולה עם 150 עמותות, אגפים לשירותים חברתיים וארגונים וולונטריים, הפועלים ב־95 יישובים ברחבי ישראל ובכל המגזרים. להערכת לתת, למעלה משלושה מיליון ישראלים תרמו מזון ועשרות אלפים התנדבו והשתלבו במערך הסיוע האזרחי. בנוסף, פרסום עקבי של דו"ח עוני אלטרנטיבי ועריכת למעלה מ־20 קמפיינים ארציים בצד הגשת עתירה לבג"צ, יצרו את התנאים להקמת ועדת איצקוביץ', שיישום מסקנותיה הלכה למעשה עשוי לצמצם מאוד את תופעת אי הביטחון התזונתי וליצור סדר חדש בכל נושא מערך איסוף וחלוקת המזון בישראל.

בריאות

בעשור האחרון חל גידול מואץ בהוצאה הפרטית על שירותי בריאות מסך ההוצאה הלאומית וכרסום בהוצאה הממשלתית הריאלית. נתון ההולם את מגמת העלייה בקרב עניים שאין ביכולתם לממן שירותים רפואיים.

- ויתור על תרופות וטיפולים רפואיים** - החמרה מתמשכת בויתור על רכישת תרופות וטיפולים רפואיים עקב המצב הכלכלי.

- 70% מקרב הנזקקים אינם מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים נדרשים להם ולילדיהם⁶.
- חוסר יכולת לממן טיפולי שיניים** - מגמה רציפה של חוסר יכולת לממן טיפולי שיניים של 90% מנתמכי הסיוע בממוצע. 83% מקרב ההורים הנזקקים אינם יכולים לממן טיפולי שיניים לילדיהם, עלייה של 11% בהשוואה ל־2009.
- הוצאה על בריאות** - אזרחי ישראל מוציאים מכיסם הפרטי 42% מההוצאה הלאומית על בריאות ואילו תקציב מדינת ישראל לעומת זאת מממן 32% מההוצאה הלאומית לבריאות. לצורך השוואה, מימון פרטי על שירותי בריאות במדינות ה־OECD עומד על 27% בלבד ולא חל בו שינוי בעשור האחרון. ההוצאה הלאומית לבריאות בישראל נמוכה מהחציון של ארצות ה־OECD ועומדת על 7.9% מהתמ"ג. מדינות ה־OECD מוציאות בין 8%-11% בממוצע. חלקו של תקציב המדינה במימון ההוצאה לבריאות נשחק ויורד באופן מתמיד ועומד על 32% ב־2009, לעומת 37% בשנת 2000⁷.
- היווצרות פערים בתחום הבריאות, עקב מענה לא מספק של מערכת הבריאות הציבורית ועליית מחירי שירותים בסל הבריאות** לצד רמת הכנסה נמוכה של נזקקים, מימשו את הקורלציה בין עוני למצב הבריאות, ויצרו פערים חברתיים גדולים, עקב אי יכולתם של העניים לרכוש שירותים בתשלום במערכת הבריאות כמו גם רפואה משלימה וביטוחים משלימים ופרטיים.

תעסוקה

מימדי העוני בקרב אנשים החיים במשקי בית בהם לפחות מפרנס אחד, התרחבו בהתמדה במהלך העשור האחרון. על אף שתחום התעסוקה אמור להיות מנוף עיקרי וכלי מרכזי להיחלצות מעוני ולשיפור איכות החיים בטווח קצר וארוך, הרי שהמציאות התעסוקתית בעשור האחרון לא מיצתה, בלשון המעטה, את הפוטנציאל הגלום בכלי זה. גורמים עיקריים לכך הם שכר מינימום נמוך, תנאי העסקה לא מספקים וחוסר יציבות תעסוקתית.

- שיעור העניים העובדים גדל בהתמדה בעשור האחרון** - למרות זאת, תעסוקה לא היוותה גורם מחלץ מעוני לאור רמת שכר המינימום ותנאי העסקה ירודים. חלקן של המשפחות העובדות מכלל המשפחות העניות עלה מ־35% ב־2002 ל־49% ב־2009, עליה בשיעור של 40%. שיעור העניים העובדים בגיל העבודה עמד בשנת 2002 על 57.6% ובשנת 2009 על 67.8%, עליה בשיעור של 17.7% בשיעור העניים העובדים בגיל העבודה⁸.
- מגמה רציפה בעשור האחרון של תנאי ההעסקה אשר אינם מאפשרים יציבות תעסוקתית** - רוב נתמכי הסיוע העובדים (70%) הועסקו במשרות חלקיות וזמניות (50%).
- אי הסרת החסמים להשתלבות בשוק העבודה תרמה להעמקת העוני** - רוב הנתמכים בעמותות המזון היו מעדיפים לצאת לעבוד על פני קבלת קצבה, אך ההשוואה בין שכר המינימום לרמת הקצבאות אינה יוצרת תמריץ ליציאה לעבודה. לאורך העשור האחרון נדגמה מגמה לפיה למעלה ממחצית מהנתמכים נמצאים במצב של אבטלה מתמשכת (מעל 3 שנים). הטיפול החלקי בנושא מעונות היום ככלי ליציאה לעבודה של מפרנסים במשפחות חד הוריות ויישום חלקי ומוגבל של מס הכנסה שלילי ותוכנית ויסקונסין, לא חוללו את השינוי הנדרש בהסרת החסמים להשתלבות בשוק התעסוקה ושימוש בכלי זה להיחלצות מהעוני.

השפעת אורח החיים בעוני על העתיד⁹

מצוקה קשה מייצרת מציאות הישרדותית ובצידה תחושות והתנסויות קשות וחמורות, המשפיעות על רמת מוטיבציה, ביטחון עצמי, מצב נפשי ותקווה לעתיד מחוץ למעגל העוני.

- התנסויות ותחושות בעקבות המצוקה הכלכלית** - בושה, דיכאון ומצב נפשי ירוד הן התחושות הבולטות המלוות את נתמכי הסיוע. מגמות רציפות של התנסות בחסימה/עיקול של חשבון הבנק בקרב 54% מנתמכי הסיוע בממוצע והתנסות בניתוק חשמל, מים, גז וטלפון בקרב 61% מנתמכי הסיוע בממוצע.

- מגמה רציפה בקרב כרבע (22%) מהנתמכים בממוצע, ששקלו לשים קץ לחייהם בעקבות המצב הכלכלי ומגמה עקבית בקרב שליש מהנתמכים המדווחים על התנסות במצב של רעב.
- שחיקה בתפיסת הציבור את דחיפות הטיפול בבעיה** - למרות ההחמרה בסממני העוני ועל אף השתתפות פעילה של שיעור ניכר באוכלוסייה בעשייה חברתית בתרומה ובהתנדבות, ניכרת מגמה מהמחצית השנייה של העשור, המבטאת שחיקה מתמשכת בתודעה הציבורית ביחס לדחיפות בעוני. בעיית העוני נתפסת כשלישית בחשיבותה אחרי הביטחון והחינוך.

המצב ב־2010 והתחזית ל־2020

« **בקרב הנתמכים** - שליש מהנתמכים מאמינים שעוד 10 שנים מצבם ידרדר, אבל לצידם 41% חושבים שמצבם ישתפר ו־16% אף מאמינים שייצאו מהעוני עד 2020. עם זאת, נמשכת המגמה המצביעה על כך שבקרב כמחצית מהנתמכים קיימת תקווה שייצאו מהעוני בשלב כלשהו בעתיד (ללא תיחום של זמן) ובקרב שליש מהנתמכים קיים החשש שגם ילדיהם יחיו בעוני.

	2006	2007	2008	2009	2010
כן	43%	49%	45%	49%	48%
לא	47%	48%	44%	42%	48%
לא השיבו	10%	3%	10%	9%	4%
סה"כ	100%	100%	100%	100%	100%

מתוך מחקר נזקקים

« **בקרב העמותות** - 74% מעמותות המזון העידו על החמרה במצב במהלך 2010 הבאה לידי ביטוי בעיקר בגידול במספר הפונים לסיוע (85%) ובגידול בתדירות הביקוש למזון (66%), באופן כללי, שוררת פסימיות בקרב עמותות הסיוע ביחס לעתיד - מחצית (49%) ממנהלי העמותות סוברים כי העוני יחמיר עד שנת 2020, 38% צופים שבעיית אי הביטחון התזונתי תחמיר. רק 12% מאמינים שנושא זה ישתפר עקב מעורבות ממשלתית.

^[1] דו"ח העוני האלטרנטיבי | ישראל 2010 | סיכום עשור

מה לדעתך יהיה מצב העוני ב־2020?

ישתפר	21%
יחמיר	49%
יישאר ללא שינוי	24%
לא השיב	6%
סה"כ	100%

מתוך מחקר עמותות

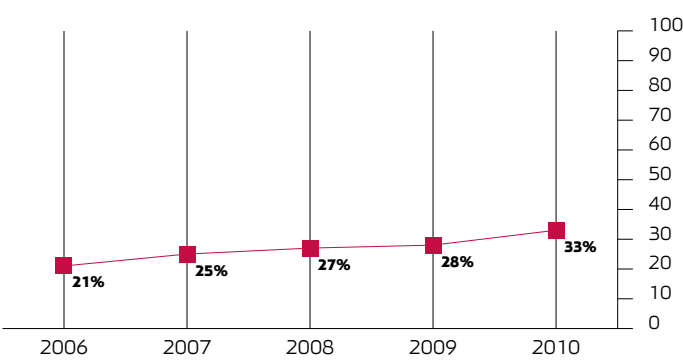
האם מצב העוני לדעתך, השתפר, החמיר או נותר ללא שינוי בשנת 2010?

השתפר	2%
החמיר	74%
נשאר ללא שינוי	24%
סה"כ	100%

מתוך מחקר עמותות

« **בקרב הציבור הרחב** - מגמה עקבית בעשור האחרון היא החשש של כשליש מהציבור להיקלע למצב של עוני (33% ב־2010 לעומת 29% ב־2009, עליה של כ־14%). יותר ממחצית מהציבור (54%) מאמינים שהתחייבות של מפלגה לשים במצעה הפוליטי את נושא העוני בראש סדר העדיפויות, תשפר במידה כלשהי (21% במידה רבה) את הסיכוי שיצביעו לה בבחירות הבאות.

האם אתה חושש להיקלע לעוני?

מתוך מחקר תפיסות הציבור

דו"ח העוני האחרון שפורסם על־ידי המוסד לביטוח לאומי המצביע על גידול בשיעורי העוני והפערים החברתיים בישראל מדגיש מחדש את החיוניות שבהצבת נושא ההתמודדות עם העוני במיקום גבוה ביותר בסדר העדיפויות של הממשלה, בקביעת יעדים ברורים לצמצום מימדי העוני תוך פרקי זמן קבועים מראש ולפיתוח תוכנית לאומית שמימושה יביא להשגת יעדים אלה.

ההצעות להתמודדות עם העוני שיוצעו להלן אמורות לסייע למעצבי תוכנית לאומית זו, אותה יש לפתח כבר בחודשים הקרובים ביותר.

תופעת העוני נובעת ממגוון רחב של גורמים כמו הון אנושי מועט, מגורים באיזורים מוכי אבטלה, אי השתתפות בכוח העבודה, הדרה חברתית הנובעת מקיפוח ואפליה של קבוצות אוכלוסייה מסויימות, הכנסה נמוכה הנובעת משכר עבודה נמוך או רמת קיצבאות נמוכה והשתייכות למשפחות גדולות. בשל קיומם של גורמים שונים לעוני, ההתמודדות עם בעיה זו מחייבת יישום מגוון רחב של צעדים ההולמים את צורכי הקבוצות השונות המרכיבות את האוכלוסייה הענייה. צעדים אלו צריכים להביא הן לביטול הדרגתי של העוני הקיים והן למניעת היווצרות עוני בעתיד. כמה מצעדים אלו יתוארו להלן:

« **גידול משמעותי בהשתתפות האוכלוסייה בכוח העבודה האזרחי**. אחת מבעיותיה המרכזיות של ישראל היא שיעור השתתפות נמוך בכוח העבודה האזרחי. כרבע מהתושבים בישראל בגיל העבודה אינם עובדים. אי השתתפות זו היא גורם מרכזי לעוני. כ־70% מהמשפחות שאין בהן אף עובד הן עניות. ההשתלבות בעבודה היא על כן אמצעי חיוני להתמודדות עם בעיית העוני. גידול משמעותי בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה מותנה במכלול של צעדים ובכללם: העלאת שכר העבודה לעובדים בדרגות שכר נמוכות (פרטים בהמשך), הכשרה מקצועית ההולמת את דרישות שוק העבודה, ליווי אישי מסייע בתהליך ההשתלבות בעבודה של פרטים שלא עבדו תקופה ארוכה, פיתוח מקורות תעסוקה תוך העדפת איזורים מוכי אבטלה, פיתוח שירותים תומכי עבודה כמו מעונות יום לילדים, סיוע בפיתוח יוזמות עיסקיות על־ידי מתן הלוואות והדרכה, חקיקת חוקים למניעת אפלייה בקבלה לעבודה של אוכלוסיות מסויימות ויצירת "מקומות עבודה ידידותיים" היוצרים תנאים נוחים לקליטת אוכלוסיות בעלות דישות מיוחדות כמו נכים, אמהות לילדים קטנים וחרדים ולקידומן.

מדיניות לאומית להתמודדות עם בעיית העוני - צורך חיוני / פרופ' יוסי קטן

« **שיפור משמעותי בשכרם של העובדים בדרגות השכר הנמוכות**. אומנם אי השתתפות בכוח העבודה היא גורם מרכזי לעוני, אך גם השתלבות בעבודה אינה ערובה ליציאה מעוני. כ־13% מהמשפחות העובדות הן משפחות עניות, המשפחות העובדות מהוות כמחצית מכלל המשפחות העניות. תופעת העניים העובדים נובעת משכרם הנמוך של העובדים בדרגות השכר הנמוכות ומכך שעובדים לא מעטים (בעיקר נשים) מועסקים בעל כורחם במשרות חלקיות. מספר צעדים עשויים לסייע בצמצום משמעותי של תופעה זו: העלאת שכר המינימום, אכיפת חוקי העבודה (ובכללם חוק שכר המינימום), הנהגת מס הכנסה שלילי בכל רחבי הארץ ויישומו היעיל, המשך תשלום חלקי של קיצבאות למקבלי קיצבאות שהשתלבו בעבודה, תוספות שכר לנשים אמהות לילדים ועידוד ההתקדמות בעבודה (פיתוח קריירה) של עובדים בדרגות שכר נמוכות באמצעות פיתוח ההון האנושי שלהם (השלמת השכלה, הכשרה מקצועית וכדומה).

« **העלאת קיצבאות**. אוכלוסיות נוספות המאופיינות על־ידי שיעורי עוני גבוהים כוללות בין השאר זקנים, נכים, מובטלים בעל כורחם ואמהות חד-הוריות. אוכלוסיות אלו אינן עובדות או עובדות בצורה חלקית ומתקיימות על כן בעיקר מקיצבאות שרמתן אינה מאפשרת קיום הולם. יש על כן להעלות את הקיצבאות המשולמות לאוכלוסיות אלו.

« **יישום תוכנית לפתיחת חשבונות פיתוח אישיים**. משמעותה של תוכנית זו שפותחה ויושמה לראשונה בארה"ב היא עידוד משפחות עניות לפתוח חסכונות (חשבונות פיתוח אישיים) עבור ילדיהן, כאשר לחשבונות אלו יוכנסו כספים הן על־ידי המשפחות (חלק מקיצבאות הילדים, למשל) ובמקביל על־ידי הממשלה וגורמים נוספים (למשל קרנות). הסכומים שיצטברו בחשבונות (שישאו כמובן ריבית) יעמדו לרשות הילדים בעת התבגרותם למטרות של פיתוח וקידום אישי כמו: מימון לימודים גבוהים ופתיחת עסקים. מוצע ליזום תוכנית כזו בישראל על בסיס ניסיוני.

« **הבטחת דיור הולם**. אחת הבעיות המרכזיות של משפחות עניות רבות היא קשיים בהשגת דיור הולם. בקשיים אלו חלה בשנים האחרונות החמרה בשל העלייה במחירי הדירות ובתשלומים הנדרשים עבור השכרת דיור. יש על כן לפתח תוכנית ממלכתית לסיוע בתחום הדיור שתאפשר למשפחות עניות לרכוש או לשכור מקום מגורים הולם.

« **קביעת סל שירותי רווחה ועיגונו בתשתית חוקית.** שירותי הרווחה המקומיים הם הגורם העיקרי המטפל כיום במגוון הבעיות המשפחתיות והאישיות של המשפחות העניות. שירותים אלו ראויים לפיתוח ולקידום משמעותיים. אחד האמצעים לכך הוא קביעת סל שירותי רווחה לאוכלוסיות נזקקות ועיגונו בתשתית חוקית מחייבת. העיגון החוקי יבטיח את מימון השירותים וסייע לאספקתם על בסיס שיווינוי בכל רחבי הארץ. בין השירותים שבסל יש לכלול: סיוע אישי לבני משפחה שאינם עובדים להשתלב בעבודה.

« **קידום החינוך.** החינוך הוא אמצעי מרכזי לחילוץ אוכלוסיות מעוני. יעידו על כך הנתונים המצביעים על הזיקה הברורה בין רמת ההשכלה של פרטים לבין השתלבותם בתעסוקה ורמת הכנסתם. צמצום מימדי העוני בטווח רחוק מחייב על כן מתן עדיפות לפיתוח תוכניות לימוד וטיפול חינוכי המיועדות לקדם תלמידים ממשפחות עניות בכל שלבי החינוך. במקביל יש לסייע במימון השלמת השכלה תיכונית והשתלבות בהשכלה גבוהה לבני משפחות עניות.

« **פיתוח שירותים לתכנון המשפחה.** בין שנת 2008 ל-2009 נוספו לאוכלוסיית העניים בישראל 15,000 משפחות הכוללת 8 נפשות בממוצע. נתון זה מדגיש את העובדה אותה לא ניתן לדחוק מתחת לשטיח, שקיימת זיקה ישירה בין גודל המשפחה לבין עוני וכי למעשה נחרץ דינן של משפחות גדולות להיות משפחות עניות. ההתמודדות עם נושא זה היא חיונית, אך מטעמים מובנים היא מורכבת ביותר. ניתן אומנם להתמודד עם בעיית העוני בקרב משפחות גדולות עליידי גידול ניכר בקיצבאות הילדים, אך קשה להניח שלצעד מעין זה יש סיכוי להתקבל מבחינה ציבורית ופוליטית. נראה כי למדינה אין כיום כל אמצעי הולם להתמודדות עם תופעת המשפחות הגדולות המהווה את אחד הגורמים המרכזיים לעוני בישראל. אפשרות אחת אותה ניתן להציע היא פיתוח שירותים לתכנון המשפחה שיחזקו את המודעות הציבורית באשר לחשיבות תכנון המשפחה ולמשמעות של גודל המשפחה ויציעו שירותי ייעוץ וסיוע בתחום זה למשפחות שיהיו מעוניינות בכך.

« **הקמת רשות לאומית למלחמה בעוני.** הצעדים השונים להתמודדות עם העוני שצוינו לעיל מצויים בטווח העיסוק של כמה משרדי ממשלה ובכללם: משרד ראש הממשלה ומשרדי הרווחה, החינוך, השיכון והתעשייה מסחר ותעסוקה. משרדים אלו חייבים להמשיך

ולמלא תפקיד מרכזי ביישום וביישום תוכניות להתמודדות עם העוני, אך בנוסף להם חייבת לפעול רשות לאומית למלחמה בעוני (במסגרת משרד ראש הממשלה, או משרד ממשלתי אחר) שבניגוד למשרדים האחרים תתמך בנושא העוני בלבד ותעסוק בין השאר בנושאים הבאים: ייזום תוכניות, קביעת יעדים לצמצום העוני, תיאום בין משרדי הממשלה השונים, מעקב ובקרה אחר ביצוע התוכניות השונות ודאגה לכך שנושא העוני יהיה על סדר היום הציבורי באופן קבוע ולא רק מספר ימים לאחר פרסום דו"ח העוני.

« **עידוד פעילות להתמודדות עם העוני ברמה המקומית.** האחריות העיקרית להתמודדות עם בעיית העוני חייבת להיות בידי הממשלה המרכזית, אך במקביל על הממשלה (באמצעות הרשות למלחמה בעוני והמשרדים הרלוונטיים) לעודד יוזמות מקומיות בתחום זה של הרשות המקומית וארגונים מקומיים אחרים. יוזמות אלו אמורות לכלול תוכניות ספציפיות להתמודדות עם העוני העונות על צרכים מקומיים. העידוד הממשלתי לפיתוח המימד המקומי בהתמודדות עם העוני יכול להינתן בצורות שונות כמו: העמדת תקציבים מיוחדים למימון יוזמות מקומיות ויצירת שותפויות בין גורמים ממשלתיים וגורמים מקומיים לצורך פיתוח תוכניות.

סיכום

ההצעות שהועלו לעיל הן רק חלק ממכלול שלם של תוכניות אותן ראוי וניתן ליישם בהתמודדות עם העוני. חלק מהתוכניות שצוינו לעיל כבר נמצאות בשלבים שונים של ביצוע, אך הן מיושמות בצורה חלקית ומקוטעת. התמודדות משמעותית עם העוני מחייבת מאמץ לאומי כולל, הצבת יעדים ברורים לצמצום מימדי העוני והפעלה כוללת ומתואמת של מגוון תוכניות בתחומי פעילות שונים לצורך השגת יעדים אלה.

כמה מתוכניות אלו הוצגו במסמך זה.

* פרופ' יוסי קטן, חוקר בתחומי מדיניות רווחה, עבודה קהילתית ושירותי רווחה אישיים בישראל וחבר בוועד המנהל של ארגון לתת. בעבר כיהן כראש בית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב.

דו"ח העוני האלטרנטיבי מבוסס על אינטגרציה בין שלושה מחקרים ייחודיים שנערכו ברבעון האחרון של שנת 2010: בדיקת אורח חייהם של נתמכי הסיוע בעמותות המזון, בחינת מגמות העוני בקרב עמותות הסיוע הפועלות בשיתוף פעולה עם ארגון לתת וסקירת תפיסת העוני בעיני הציבור הרחב. האינטגרציה בין המחקרים משקפת תמונת מצב מקיפה ועדכנית של בעיית העוני בישראל 2010, תוך התייחסות למכלול התחומים המרכיבים את מעגל המצוקה ומשקפים את מלכודת העוני.

בנוסף לביצוע המחקרים ולעריכתם המשולבת, כך שיהיה ניתן לבחון את העוני ואת האנשים החיים בו מזוויות שונות, מובא במסגרת הדו"ח גם ניתוח מגמות בתחום בעשור האחרון והמלצות לסדר יום לטיפול בעוני בעשור הקרוב. הכנת הדו"ח, התבצעה על־ידי מחלקת המחקר של ארגון לתת, בליווי והתייעצות עם מומחים ואנשי מקצוע בתחומי כלכלה ורווחה. ממצאי הדו"ח והמסקנות העולות מהם, מעידים על הצורך האקוטי לשנות באופן מהותי את סדרי העדיפויות בכל הקשור לטיפול בצמצום העוני והפערים החברתיים.

כל המחקרים נערכו בליווי מכוני מחקר מקצועיים ואובייקטיביים:

מחקרי השטח בקרב הנזקקים והעמותות נערכו במהלך החודשים יולי - אוקטובר 2010 על־ידי מתנדבי לתת והעמותות השותפות של ארגון לתת.

ליווי וייעוץ בהכנת השאלונים, בדיקת הממצאים וניתוחם, בוצעו על־ידי ניב שלמה ומינה צמח ממכון דחף. בחינת תפיסת העוני בעיני הציבור הרחב בוצעה בסיוע רפי סמית ממכון סמית.

דחף

פרופיל הנזקקים

מחקר שטח עדכני וייחודי הנערך בקרב משפחות מעוטות יכולת ובודדים החיים בעוני ונתמכים על־ידי עמותות המזון, על מנת לשרטט את המהות ואת שגרת חייהם. המחקר מבוסס על עדויות אותנטיות ומביא את האתגרים איתם הם מתמודדים, כמטרה להבין את הסיבות והגורמים היוצרים את מעגל העוני ואת הקשיים האמיתיים להיחלץ ממנו.

מחקר השטח מאפשר ללמוד ולהבין מהו עוני ומה משמעות החיים בעוני: מיהם האנשים העומדים מאחורי הסטטיסטיקה? מה אנחנו יודעים עליהם? עם אילו בעיות הם צריכים להתמודד? על מה הם נאלצים לוותר? איך הם תופסים את חייהם, מה הם חושבים על עתידם ועל מה הם חולמים?

מעיון בנתונים שנאספו בכל תחומי החיים, ניתן להבין באופן מקיף את הקשיים איתם מתמודדים אנשים החיים בעוני, לקבל מושג על החסמים להיחלץ ממנו ולהבין מהן הסיבות להעמקת אי־השוויון בחברה הישראלית ולגידול במימדי העוני.

הבדיקה בוצעה בקרב 520 נשאלים ממגזרים שונים המקבלים סיוע מעמותות, בתי תמחוי ומרכזי חלוקת מזון ברחבי הארץ. המדגם הוא אפוא מדגם מייצג של כלל מקבלי הסיוע במרכזים אלה.

ניתוח הממצאים נעשה על־ידי מכון דחף

פרופיל נשאלים

מין	זכר	31%
	נקבה	69%
גיל	סה"כ	100%
	18-30	10%
	31-40	29%
	41-50	32%
	51-60	14%
	61-65	3%
	+66	9%
	לא השיבו	3%
	סה"כ	100%

מצב משפחתי	רווק	5%
	נשוי עם ילדים	48%
	נשוי ללא ילדים	2%
	חד הורי /גרוש /אלמן - עם ילדים	31%
	גרוש/אלמן - ללא ילדים	13%
הגדרה מבחינה דתית	לא השיבו	1%
	סה"כ	100%
	חילוני	28%
	מסורתי	42%
	דתני	19%
	חרדי	10%
	לא השיבו	1%
השכלה	סה"כ	100%
	יסודית (8 שנות לימוד)	23%
	תיכונית חלקית (11-9 שנות לימוד)	26%
	תיכונית מלאה ללא תעודת בגרות	26%
	תיכונית מלאה כוללת בגרות	14%
	לימודי תעודה	4%
	אקדמאית	3%
	לא השיבו	4%
הכשרה מקצועית	סה"כ	100%
	כן	5%
	לא	95%
	סה"כ	100%

מגמות העוני בעמותות המזון

המחקר לבחינת מגמות העוני בעמותות המזון משרטט תמונת מצב על הביקוש למזון ועל היקף החלוקה בפועל, צורך המשפחות לסיוע, הפרופיל הדמוגרפי של הנתמכים, חוסן ויציבות עמותות הסיוע. במהדורה הנוכחית נבחנו גם מגמות בעשור האחרון וההתמודדות של העמותות עם עלייה בדרישה אל מול ירידה בתרומות והקושי לסייע לכל הפונים.

הבדיקה נערכה בקרב 100 ארגונים מקומיים (עמותות מזון, אגפים לשירותים חברתיים ובתי תמחוי) הפועלים באופן קבוע ומייצגים את כל המגזרים ב־70 יישובים ברחבי הארץ. הארגונים עובדים בשיתוף פעולה עם ארגון לתת, על מנת לאגם משאבים ולפעול תוך תיאום, ביעילות ומקצועיות בכדי לתת מענה הולם למשפחות החיות בעוני. יחד, מחלקות העמותות את המזון לכ־50,000 משפחות נזקקות מכלל המגזרים בחברה הישראלית.

חקר מגמות העוני בעמותות המזון הינו עדות עדכנית מהשטח, אשר נועדה להוות ערוץ דיווח והתראה על מגמות העוני בישראל מזווית המבט של רשת ארצית של ארגונים חברתיים העוסקים יומיום בנושא העוני והמחסור לאור אזלת היד הממשלתית.

ניתוח הממצאים נעשה על־ידי מכון דחף

פרופיל נתמכים בעמותות המזון

משפחות מרובות ילדים	43%
גילאי ביניים בגיל 41-64	36%
מובטלים תקופה ממושכת	35%
משפחות חד הוריות	30%
עולים חדשים	26%
צעירים	27%
קשישים	24%
נוער וחילים	18%
חולים כרוניים	18%
מעמד ביניים עד לא מזמן	20%
נכים	16%
עובדים	32%
נזקקים חדשים מ 2010	17%

תפיסת הציבור הרחב ביחס לעוני

תפיסת העוני בעיני הציבור בישראל הינו סקר עדכני ומייצג שנערך בקרב הציבור הרחב, אשר מתאר דעות, עמדות ותפיסות של אזרחי ישראל ביחס לעוני: עמדות הציבור כלפי מדיניות הטיפול בעוני, תפיסתם לגבי היקף הבעייה בישראל והערכת המצב האישי ביחס לעוני. במסגרת דו"ח 2010 הושם דגש על תפיסת הציבור לגבי אחריות אישית ומידת הטיפול של האחראים לטיפול בבעיית העוני מטעם הממשלה וכן על סיבות וחשש להיקלע למעגל העוני. סקר תפיסות הציבור הינו מדגם מייצג בקרב 500 גברים ונשים.

ביצוע הסקר וניתוח הממצאים נעשה על-ידי מכון סמית

פרופיל נשאלים מקרב הציבור הרחב

מין	זכר	49%
	נקבה	51%
	סה"כ	100%
גיל	18-29	25%
	30-49	36%
	+50	39%
	סה"כ	100%
ישראלים ותיקים מול עולים מחבר העמים	ישראלים ותיקים	86%
	עולים מחבר העמים שעלו לישראל החל מ'1987	14%
	סה"כ	100%
הגדרה דתית	חרדי/דתי	21%
	מסורתי	29%
	חילוני	50%
	סה"כ	100%
רמת השכלה	תיכון מלא ומטה	38%
	על תיכונית	17%
	אקדמית	45%
	סה"כ	100%
רמת הכנסה	מתחת לממוצע	32%
	ממוצע	19%
	מעל לממוצע	49%
	סה"כ	100%

הילכדות במעגל העוני

"מעגל העוני" הוא ביטוי מושרש בחברה הישראלית. זהו למעשה כינוי המבטא את הקשיים של אנשים החיים בעוני להיחלץ מהמצב בו הם שרויים. מעגל העוני מייצר למעשה מלכודת, הפוגעת בתנאי החיים בהווה, ובשל חסמים כלכליים וחברתיים מונעת את היכולת לשפר את המצב ולהיחלץ מהעוני בעתיד.

מלכודת עוני מתייחסת גם לשעתוק הבין דורי הנובע מחסכים ומצוקה כלכלית, שאינם מאפשרים ניעות כלכלית ומעמדית והיחלצות מהעוני. החסמים הכלכליים והחברתיים משפיעים על עיצוב התפתחותו של הילד ועל האפשרויות המוגבלות העומדות בפניו לרכישת הכלים והמיומנויות הנדרשות למיצוי פוטנציאל ההון האנושי והתקדמות במסלול החיים. ללא השקעה מסיבית בחינוך ובהסרת חסמים, עתידם של ילדים ממשפחות עניות ימשיך להיות מושפע מאי שוויון ויטמון בחובו דורות נוספים של עוני.

לחיות במעגל העוני משמע להיות לכוד בשל חוסר יכולת לקיים את החיים בכבוד, ובעיקר בשל חוסר היכולת להיחלץ מהמצב כתוצאה ממדיניות ממשלתית המנציחה את המצב ואף מחמירה את מימדיו משנה לשנה, ומעשור לעשור. עוני הינו תולדה של מדיניות. יכולת ההיחלצות ממנו תלויה גם היא בשינוי הנדרש מהממשלה, להיטיב עם אזרחיה החיים בעוני בכל התחומים הנדרשים לשיפור איכות חייהם ובמתן ההזדמנות המגיעה להם באופן שוויוני.

המעגל מסמל גם את האופן שבו העוני מקיף את האנשים החיים בו ופוגע בכל תחומי חייהם ובזכויות הבסיסיות שלהם כאזרחי המדינה להתקיים בכבוד, לקבל שירותים חברתיים ולהתפתח כבני אדם.

במסגרת דו"ח העוני האלטרנטיבי בחרנו להמחיש את מעגל העוני, באמצעות מחקר בכל אחד מתחומי החיים העיקריים. הממצאים מצביעים על הסיבות והגורמים לקשיים בקרב אנשים החיים בעוני להיחלץ ממעגל זה.

חינוך

« בהיעדר יכולות כלכליות וסביבה תומכת ומאפשרת למידה, ילדי העוני אינם מקבלים חינוך בסיסי הדרוש לקידום והבטחת עתידם. אי קבלת התנאים לרכישת השכלה בסיסית, מחסור בתמיכה, כלים והעשרה, יציאה לעבודה כדי לעזור בפרנסת המשפחה ונשירה ממערכת החינוך, פוגעים בזכותם של ילדים אלו לרכוש השכלה ומיומנויות נדרשות.

« חסמים חינוכיים והשכלתיים גורמים ליצירת דורות חדשים של עוני והדרה חברתית בקרב ילדים. הזדמנות של ילדים במשפחות עניות לרכוש מיומנויות וכישורים שיקדמו אותם בהמשך חייהם נפגעת ומקטינה מאוד את הסיכוי לרכוש השכלה גבוהה, מקצוע ותעסוקה בשכר הולם. חסמים אלו מסייעים ביצירת מנגנון שעתוק בין דורי של עוני, המתבטא בחוסר יכולתן של משפחות עניות להשקיע בפיתוח ההון האנושי של ילדיהן ועצמאותם הכלכלית בעתיד.

« הגידול באחוז ההורים שאינם יכולים לעמוד בתשלומים לביה"ס ובצרכים הנדרשים לילדיהם, מבטא חוסר נגישות לשירותי חינוך והשכלה והעמקת הפער באי השוויון בחינוך.

תעסוקה

« עבודה בשכר המינימום הנהוג היום אינה מחלצת מעוני. על אף עליה של 21% בשיעור העובדים במשרה מלאה, חלה החמרה בסממני העוני. נתוני המוסד לביטוח לאומי לפיהם 49% מכלל העניים עובדים ו־68% מכלל העניים בגיל העבודה עובדים וכן נתוני בנק ישראל לפיהם 60% מהעניים עובדים, תומכים במסקנה זו.

« עבודה בתנאים סוציאליים חסרים ובמסגרת עבודה לא יציבה, מקטינה את הסיכוי להיחלץ מעוני. העלייה בשיעור של כ־20% בעבודה במשרות זמניות והעובדה שמשרתם של רוב העניים העובדים היא זמנית או חלקית וללא תנאים סוציאליים נלווים, מהווה חסם נוסף להיחלצות מהעוני.

« קצבאות הבטחת ההכנסה ברמתן הנוכחית יוצרות מלכודת עוני, אינן מהוות תמריץ לצאת לעבוד ואינן מאפשרות חיים בכבוד. מלכודת עוני נוצרת במצב בו קצבאות נמוכות אינן מאפשרות היחלצות מהעוני ותנאי מחייה הולמים, במקביל לחוסר כדאיות כלכלית ולעיתים אף פגיעה בהכנסות ביציאה לעבודה בשל העלויות הכרוכות ביציאה לעבודה, כגון: תחבורה ומעונות יום לילדים. אכיפת חוקי עבודה, העלאת שכר המינימום ונדיבות גדולה יותר בקצבאות, יאפשרו קיום חיים בכבוד ויהוו תמריץ ליציאה לעבודה והיחלצות ממלכודת העוני.

« השכלה נמוכה והיעדר כישורים מקצועיים הינם גורמים מהותיים לעוני, שכן הם מהווים חסם ומונעים השתלבות בשוק העבודה. חוסר במסגרות מסובסדות להכשרות מקצועיות, מונעת ממובטלים עניים להשתלב בסקטורים בהם ההכנסה גבוהה באופן משמעותי משכר מינימום. מכיוון שמחסור במשאבים כלכליים פוגע מהותית בחינוך הילדים ובכלים שהם מקבלים לפיתוחם, הרי שאי השקעה בתחום זה תייצר דורות נוספים של עוני.

« על ממשלת ישראל לממש את אחריותה המלאה לפתרון רב מימדי של בעיית התעסוקה על כל מישוריה, באופן שוויוני שיאפשר לכלל אזרחיה להשתכר למחייתם בכבוד. שילובן של אוכלוסיות הנמצאות מתחת לקו העוני בשוק העבודה בשכר הולם, יתרום לחילוצן ממעגל העוני, יחזירן לזרם המרכזי בחברה ויסייע במיצוי הפוטנציאל התעסוקתי הטמון בכל אדם בהתאם ליכולותיו.

חסמים כלכליים

« הכנסה נמוכה וחסמים כלכליים גורמים באופן ישיר לרמת חיים ירודה. העובדה ש־90% מההוצאות של הנזקקים מוקדשות לנושאי ביטחון תזונתי ודירור, מעידות על חוסר יכולת לתת מענה הולם לצרכים הבסיסיים גם בשאר תחומי החיים ובין היתר לחינוך ובריאות.

« חוסר נגישות כלכלית והכנסה נמוכה אינם מאפשרים היחלצות מהעוני. הפער בין רמת ההכנסה בפועל לבין ההכנסה הנדרשת לקיום בסיסי והעובדה שלחמישית מהנזקקים אין חשבון בנק ולרבים חשבון הבנק מוגבל ואין יכולת לקבל הלוואה - הם פקטורים עיקריים המסבירים מדוע לנזקקים אין יכולת להיחלץ מהעוני.

ביטחון תזונתי

« התפשטות תופעת אי הביטחון התזונתי, שהינה אחד הסממנים המובהקים לעוני, מעידה על החמרה והעמקה של העוני במהלך שנת 2010.

« קיומו של אי ביטחון תזונתי בקרב ילדים מסכן באופן ישיר את בריאותם ואת התפתחותם התקינה ומשפיע באופן עקיף על מיצוי יכולותיהם ועל השתלבותם בחברה.

« מימוש האחריות הממשלתית באמצעות יישום המיזם הלאומי לביטחון תזונתי (בהלימה עם מסקנות ועדת איצקוביץ'), המושתתת על יעילות, התבססות על משאבים קיימים ושיתוף פעולה תלת מגזרי, עשוי לצמצם באופן ניכר את בעיית אי הביטחון התזונתי, לחולל שינוי מהותי וליצור סדר חדש בתחום איסוף וחלוקת המזון לנזקקים בישראל.

בריאות

« ויתור על תרופות ושירותים רפואיים פוגע בבריאות הנזקקים ומסכן את ההתפתחות התקינה ילדיהם. הכנסה נמוכה מחייבת אילוצים כלכליים, אשר באים לידי ביטוי גם בנושא הבריאות, שהינו אחד הנושאים הבסיסיים והנחוצים ביותר הדרושים לקיום החיים. ויתור על תרופות וטיפולים הניתנים בהמלצת רופא, משפיע באופן ישיר על בריאות לקויה ועלול לגרום להתדרדרות והחרפת המצב הרפואי, במיוחד בקרב ילדים.

« בריאות לקויה מהווה חסם עיקרי ומהותי להשתלבות בשוק העבודה. כמחצית מקרב הנזקקים מעידים כי הנושא העיקרי בעטיו הם אינם משתלבים בשוק העבודה הוא בעיות בריאותיות. נתון זה ממחיש באופן בולט את החשיבות בהנגשת שירותי הבריאות, שעשוי להשפיע על היכולת להיחלץ מעוני.

« דה־פֶּקטו, מדיניות מערכת הבריאות הציבורית בישראל מקיימת אי שוויון, הנובע מחוסר נגישות כלכלית לשירותים רפואיים. ההוצאות הנדרשות עבור שירותי בריאות ובכללן תשלומי ההשתתפות העצמית ואי יכולתם של נזקקים וחולים כרוניים לעמוד בהם, פוגעים בזכותם הבסיסית לשמור על בריאות תקינה בהשוואה לאוכלוסייה שיש ביכולתה לשלם עבור שירותים חיוניים אלו.

דירור

« הכנסה נמוכה וכובד נטל התשלומים, גורמים באופן עקבי לחוסר יכולת לשאת בהוצאות דירור ומכאן לחשש קיומי מתמיד וכבד מפני אובדן הבית בשל המצוקה הכלכלית.

« חוסר היכולת לעמוד בנטל הוצאות הדירור ושיפור תנאי המגורים בבית שאינו מותאם לצרכים, פוגעים בנגישות החברתית והכלכלית לתעסוקה, לשירותי בריאות, לחינוך ולשירותים חברתיים ומקשים על היכולת להיחלץ מהעוני.

« צמצום אפשרויות המחייה והיעדר חוקי דירור המותאמים לכלל האוכלוסייה בחברה, יוצרים ומנציחים עוני והדרה חברתית. מדיניות דירור בר השגה וסבסוד דירור למשפחות בעלות הכנסה בינונית ונמוכה, כפי שנהוג במדינות מפותחות רבות בעולם המערבי, יאפשרו את קיומה של הכנסה פנויה לצרכים בסיסיים ולתנאי מגורים הולמים.

איכות חיים

« המחסור הגדול, המצוקה העמוקה וההתמודדות עם מצבים קשים, פוגעים בתחושת המסוגלות ובאמונה שניתן לשפר את המצב הכלכלי.

« אי קיומו של ביטחון כלכלי ויכולת נגישות מוגבלת מאוד לצריכת מוצרים ושירותים בסיסיים הנדרשים לקיום, משפיעים באופן מהותי על איכות החיים, גורמים להדרה חברתית ומרחיקים את הסיכוי להיחלץ מהעוני.

« בהיעדר תנאים לקיום אורח חיים תקין, נקלעים העניים למצבים קשים המשפיעים על חוסנם הנפשי והבריאותי ובכך מחלישים את יכולת התפקוד וההתנהלות החברתית והמשפחתית.

« העובדה שהורים אינם יכולים לאפשר לילדיהם לגדול בסביבה מפרה ומעודדת צמיחה והתקדמות, פוגעת בביטחון העצמי ובהזדמנות של הדור הבא להתקדם ולהיחלץ מהעוני.

ילדי העוני

« **אי שוויון בחינוך והשכלה תורם להרחבת הפערים וליצירת דורות נוספים של עוני.** סיכוייו של ילד עני להצליח, נמוכים באופן משמעותי מסיכוייו של ילד שלהוריו יש משאבים כלכליים עבור העשרה, הקניית כלים ופיתוח מיומנויות, להם כל ילד זקוק על מנת להתקדם. היווצרות אי שוויון בזכות הבסיסית של כל ילד לחינוך ולרכישת השכלה גבוהה, תורמת גם להנצחת העוני.

« **חסמים כלכליים אינם מאפשרים את מיצוי הפוטנציאל האנושי בילדים למשפחות עניות ותורמים גם להדרה חברתית.** הקושי הכלכלי משפיע על היכולת לספק לילדים את התנאים שיאפשרו צריכה של חינוך פורמלי וא-פורמלי ראוי ואינו מאפשר השתלבות חברתית בפעילויות ביה"ס או במסגרות חיצוניות.

« **חוסר היכולת להעניק לילדים עניים את הטיפולים הרפואיים המלאים הדרושים, אינו מאפשר את התפתחותם התקינה.** חוסר היכולת "לזכות" לטיפול שיניים או טיפולים רפואיים אחרים, משפיעה על רמת בריאותם של ילדים עניים ומשליכה על ההצלחה להתמודד גם בתחומי החיים האחרים.

« **השתייכותם של ילדים למשפחות עניות גוזרת עליהם תנאי חיים ירודים והתמודדות עם מצבי קיצון, המשפיעים על עיצובם האישיותי ועל עתידם.** העובדה שילדים נשלחים לעבוד, נושרים ממערכת החינוך, נאלצים לקבץ נדבות, לאסוף אוכל מהרצפה, לא לקבל את כל המזון הדרוש להתפתחותם, ללכת עם נעליים קרועות, לא לקבל תשומות זמן והשקעה מההורים ואפילו לא מיטה פרטית לישון בה, משפיעה באופן מהותי על הסיכוי שיתדרדרו לאלימות, על ביטחונם האישי ועל המטענים שהם נאלצים לסחוב איתם עד לבגרותם.

אחריות לטיפול בעוני

« **הציבור הרחב מביע אי אמון בכל הקשור לתפקוד הממשלתי בטיפול בעוני.** הפער בין תפיסת האחריות של המדינה לבין מימוש הביצוע בפועל הינו מובהק. המגמה של תפיסת הציבור בנושא זה נשמרת ואף מחמירה בשנים האחרונות.

« **מאידך, קיימת שחיקה בתפיסת הציבור את העוני כבעיה דחופה לטיפול בהשוואה לביטחון ולחינוך.**

« **הצטרפותה של ישראל למדינות ה־OECD עשויה לסייע בהתבוננות השוואתית ולאתגר את הממשלה להשקיע את המשאבים הנדרשים על מנת להדביק את הפער המהותי הקיים כיום.**

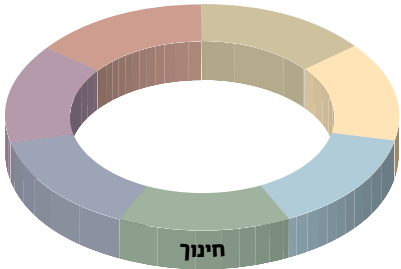

חינוך

**70% מקרב הילדים
הנזקקים לא השתתפו
בפעילויות חברתיות
בביה"ס בשל המצוקה
הכלכלית של הוריהם**

"הלואי והיה לי מספיק כסף לפעילויות ביה"ס של הילדה, לא נעים לי להגיע לאסיפת הורים מרוב בושה"

פרופיל השכלה בקרב הנזקקים

« 89% מקרב הנזקקים הינם בעלי השכלה תיכונית ומטה, לעומת 3% בלבד שהינם בעלי השכלה אקדמאית.

יסודית (8 שנות לימוד)	23%
תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד)	26%
תיכונית מלאה ללא תעודת בגרות	26%
תיכונית מלאה כוללת בגרות	14%
לימודי תעודה	4%
אקדמאית	3%
לא השיבו	4%
סה"כ	100%

מתוך מחקר נזקקים

השפעת החינוך על העוני

« חמישית (21%) מקרב הילדים הנזקקים נשרו מביה"ס.

« 18% מקרב הילדים הקטינים נשלחו לעבוד בכדי לסייע בפרנסת המשפחה.

« כל הורה חמישי (21%) נאלץ להוציא את ילדו מהבית לפנימייה בשל המצוקה הכלכלית.

חינוך הוא אחד הכלים המשמעותיים ביותר להיחלצות מעוני. הקניית ערכים, מיומנויות, כלים וידע וכן פיתוח והעשרה של האישיות, מעצבים ותורמים למיצוי פוטנציאל ההון האנושי ומתווים מסלול לרכישת השכלה גבוהה ומקצוע בדרך לעצמאות כלכלית. תחום החינוך הוא גם אחד הגורמים המובילים ומנצחים את העוני. מחסור, היעדר תנאים אלמנטריים ומצוקה כלכלית מונעים ממשפחות עניות לעמוד בהוצאות הנדרשות להשגת חינוך בסיסי, מגבילים מאוד את היכולת להעניק את הכלים הנדרשים להשכלה ראויה ולפיתוח כישורים אישיים ומהווים כר פורה לנטישת מערכת החינוך והדרה חברתית.

האם בעקבות המחסור והמצוקה הכלכלית:

ילדך לא השתתף בפעילויות חברתית מטעם ביה"ס?	70%
נאלצת להוציא את ילדך לפנימייה?	21%
ילד קטין נאלץ לעבוד כדי לעזור בפרנסת המשפחה?	18%
ילדך נשר מביה"ס?	21%
חסר לילדיך ספרים וציוד לימודי?	30%
חסר לילדיך חוגים והעשרה?	52%

מתוך מחקר נזקקים

« 70% מקרב הילדים הנזקקים לא השתתפו בפעילויות חברתיות בביה"ס בשל המצוקה הכלכלית של הוריהם. בחמש השנים האחרונות חלה עלייה בשיעור של 32% באי יכולתם של הורים לעמוד בתשלומים עבור שירותי מערכת החינוך הציבורית. מגמה זו מעמיקה את אי השוויון והפערים בין ילדים להורים נזקקים וילדים של הורים שיש שבכוחם לשלם.

האם בעקבות המחסור והמצוקה הכלכלית ילדך לא השתתף בפעילות חברתית מטעם ביה"ס?

2006	2010
53%	70%

מתוך מחקר נזקקים

צורך ומחסור בחינוך

« שליש (30%) מקרב הציבור הרחב רואים בחינוך את הנושא הדחוף ביותר לטיפול עלידי ממשלת ישראל.

« 70% מהעמותות מסייעות בציוד לימודי נדרש לביה"ס.

« 38% מהעמותות מעניקות שירותי חינוך (שיעורים פרטיים, חונכות וכו').

« למעלה משליש (36%) מההורים הנזקקים רואים בעדיפות ראשונה הענקת השכלה טובה יותר לילדיהם, לו רק היה באפשרותם לממן זאת.

תשלומים לגני ילדים וביה"ס של משרד החינוך מתחלקים לחובה ורשות. כל הפעילויות החברתיות הינן בגדר רשות ומשרד החינוך לא משתתף ומסייע להורים לקדם את ילדיהם ולפתח אותם מבחינה חברתית. להתמודדות של הורים הנאלצים למנוע מילדיהם השתתפות בפעילויות חברתיות השלכות חמורות, שתוצאותיהן עלולות למצוא ביטוי באלימות, נשירה מביה"ס, תחושות תסכול וחוסר ביטחון. מתוך סך התשלומים משרד החינוך משתתף בעלות ביטוח תאונות ושירותי בריאות השן בלבד. כל שאר הפעילויות כולל השאלת ספרי לימוד הינם במימון מלא של ההורים.

שיטת תשלומים זו יוצרת אי שוויון ואפליה חמורה בין ילדים להורים בעלי אפשרות כלכלית לבין ילדים להורים נזקקים שאין בכוחם לעמוד בתשלומים גבוהים אלו.

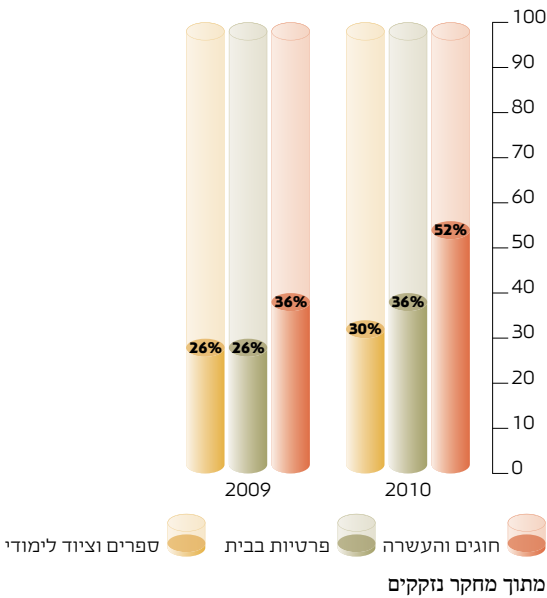
מה הדבר שהכי חסר לילדיך?

« מחצית מההורים (52%) דיווחו כי הדברים החסרים ביותר לילדיהם הם חוגים והעשרה. מגמת עלייה חדה בשיעור של 44% בהשוואה ל־2009 משקפת חוסר נגישות לחינוך א־פורמלי בשל מצוקה כלכלית.

« 30% מההורים דיווחו כי המחסור העיקרי של ילדיהם הוא ספרים וציוד לימודי.

« הפגיעה בהשכלה מתבטאת גם בהיעדר סביבה ביתית מאפשרת למידה: שליש (36%) מההורים הנזקקים דיווחו כי המחסור הגדול ביותר של ילדיהם הוא היעדר פרטיות בבית.

מה הדבר שהכי חסר לילדך עקב המצוקה הכלכלית?

מתוך מחקר נזקקים

עדות: שני ואלון (38), הורים לשלושה ילדים בני 3, 9 ו־14, מתגוררים בדירת שלושה חדרים בדרום הארץ. שני עובדת כפקידה בחברת ביטוח ואלון מאבטח במקומות שונים. הכנסתם המשותפת של בני הזוג כולל קצבאות הילדים עומדת על 6,700₪ כאשר עלות שירותים לפעוטון ותשלומים לביה"ס עבור שני הילדים עומדת על אלפי שקלים בכל חודש. ההורים חוסכים בכל דבר שהם יכולים ועצוב להם שילדתם הגדולה מתביישת להביא חברים הביתה כי אין לה מספיק פרטיות לדבר בחופשיות. כואב להם ששלושת ילדיהם ישנים בחדר אחד, הם מתביישים לומר לבן שרוצה ללמוד לנגן כי לא יוכל להיות פסנתרן ומי יודע, אולי עוד יצליח בעצמו. הם נאחזים בתקווה. כואב להם במיוחד שבימי שיש הארוחה שלהם אף פעם לא חגיגית ולא משנה כמה יפה יסדרו את השולחן. בנובמבר, חודשיים אחרי תחילת הלימודים לילדים עדיין אין את כל ספרי הלימוד וחוברות העבודה. עקב כך, הילדים מתביישים להגיע לבית הספר ואינם יכולים להכין שיעורי בית כמו שאר הילדים. לא משנה כמה הם מנסים לקצץ בהוצאות ולוותר על כל דבר שרק ניתן על מנת שהילדים לא יחושו במצוקה וירכשו השכלה טובה. בני הזוג לא מצליחים להסתדר ואין מי שיעזור, יקשיב או יבין. גורל ילדיהם תלוי בהנחה שיקבלו או לא יקבלו מגורמים שונים ובשקלים הבודדים שאלון מצליח להוסיף בחודש כשהוא עובד משמרות כפולות וסופי שבוע. **בשנה שעברה, ביתם הגדולה לא השתתפה בטיול השנתי כי הצ'ק של הוריה חזר ולא הסכימו לאפשר לה לעלות על האוטובוס. מול כולם. הוריה לא מסוגלים להעלות על דעתם שדבר כזה יקרה גם השנה. ומה יהיה אם זה כן יקרה?**

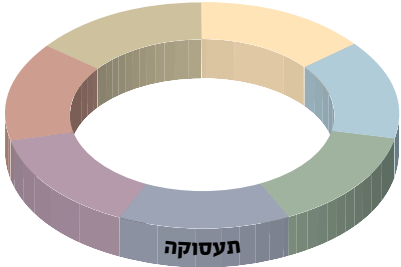
תעסוקה

**71% מקרב העניים
מעדיפים לצאת לעבוד
מאשר להיתמך בקצבה,
גם אם השכר יהיה זהה
לגובה הקצבה**

"הלואי והייתי מוצא עבודה טובה עם קצת יותר כסף בסוף החודש, רק בשביל להתקיים בכבוד, להרגיש בן אדם"

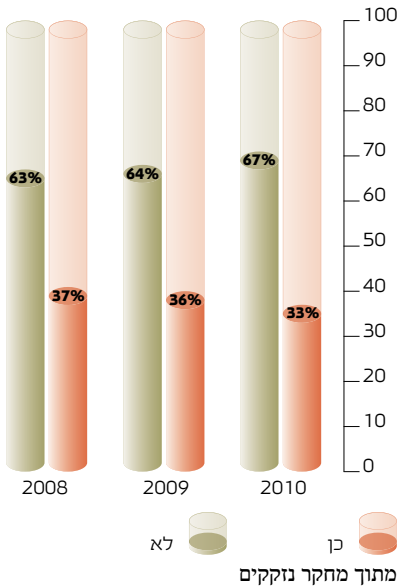
האמרה "העבודה מחלצת מעוני" אינה תואמת את המציאות הקיימת בישראל. תחום התעסוקה נחשב כמנוף עיקרי להיחלצות מעוני, אולם בפועל יציאה לעבודה בשכר המינימום הנוכחי ובתנאי העסקה בעיתיים, לא מבטיחה היחלצות מעוני ולעיתים אף תורמת לקיבעון של המצב הקיים. מדיניות חברתית־כלכלית המאופיינת באי שוויון והיעדר משאבים ותכנון פתרונות לטווח ארוך, מצמצמות את האפשרות של אנשים החיים בעוני לצאת לעבודה או להשתכר ממנה בכבוד.

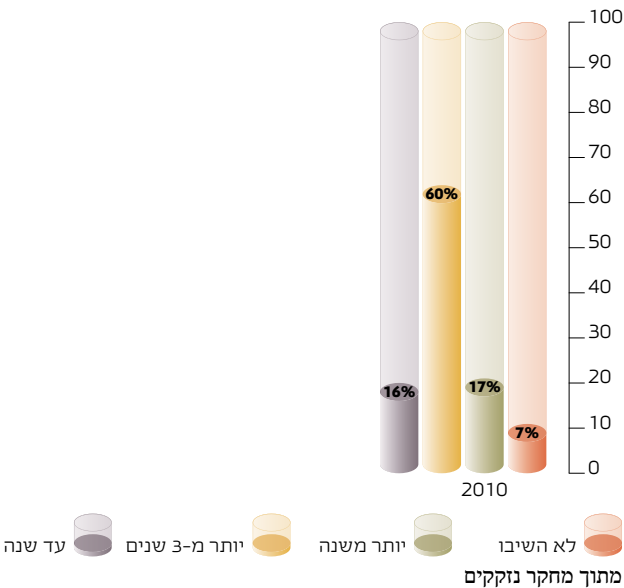
היעדר תעסוקה

« 67% מקרב הנזקקים אינם עובדים. רובם (60%) נמצאים בעוני מתמשך ואינם עובדים למעלה משלוש שנים. שיעור גידול של 11% בהשוואה ל־2009 המצביע על אבטלה עמוקה וממושכת.

האם אתה עובד?

כמה זמן אינך עובד?

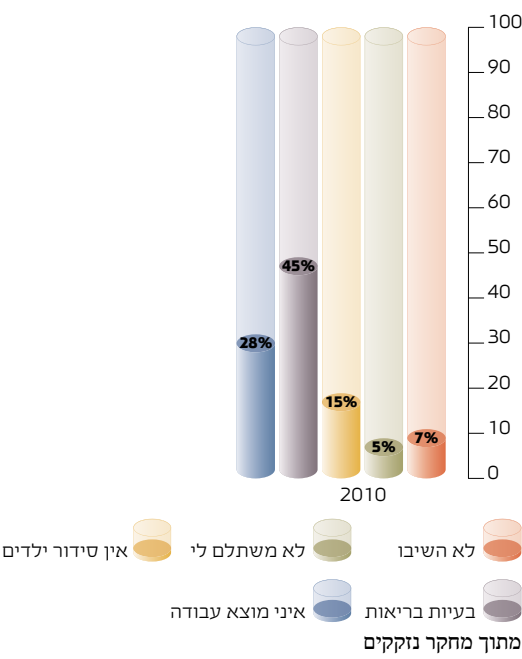
פוטנציאל תעסוקה מוגבל

« 45% מהנזקקים המובטלים אינם יכולים לצאת לעבוד בשל מגבלות בריאותיות, הפוגעות ביכולתם ובאפשרויות התעסוקה המצומצמות העומדות בפניהם. העמותות מדווחות כי 34% מקרב הנתמכים בסיוע הם חולים כרוניים או נכים.

« 28% מקרב הנזקקים אינם מצליחים למצוא עבודה. העמותות מדווחות כי 35% מקרב הנתמכים בסיוע מובטלים תקופה ארוכה.

« 15% מהנזקקים אינם עובדים בשל אי יכולתם לממן סידור לילדיהם. העובדה ש־30% מקרב הנתמכים בסיוע הן משפחות חד הוריות, ממחישה נושא זה. עלויות טיפול בילדים עומדות על אלפי שקלים בחודש (לעיתים מעל ההכנסה החודשית של המשפחה) ומציאות זו מחייבת לפחות את אחד מההורים לעבוד במשרה חלקית או להישאר עם הילדים בבית בעל כורחו ולא לצאת לעבודה.

מדוע אינך מוצא עבודה?

כישורים תעסוקתיים

« ל־11% מקרב הנזקקים הכשרה מקצועית כלשהיא, 4% בעלי תעודת מקצוע ו־3% אקדמאים.

« רק 14% סיימו 12 שנות לימוד עם תעודת בגרות מלאה.

השכלה נמוכה והיעדר כישורים מקצועיים הינם גורמים מהותיים לעוני, שכן הם מהווים חסם ומונעים השתלבות בשוק העבודה. מיומנויות, כישורים תעסוקתיים ותעודת השכלה גבוהה הם תנאים מחייבים ברוב המשרות בשוק העבודה. היעדרם בשל חסמים כלכליים פוגע ביכולתם של נזקקים למצוא עבודה ולהרוויח שכר שיעזור להם לחיות בכבוד.

תנאי תעסוקה

הציבור הרחב סבור ברובו כי הסיבות לעוני נובעות בשל שכר נמוך ותנאי תעסוקה מגבילים (39%) ומחסור במקומות עבודה (21%). תפיסות אלה תואמות את הסיבות העיקריות להיווצרות עוני, הלכה למעשה (בצירוף נושא הבריאות והשתייכות למשפחות עם ילדים).

מבין הסיבות הבאות, מהי לדעתך הסיבה העיקרית שבגללה אנשים לא מצליחים לצאת מהעוני?

2010	2009
39%	32%
21%	20%
13%	14%
13%	13%
7%	9%
1%	4%
6%	8%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

אי יציבות תעסוקתית

משרות קבועות או זמניות וריבוי צורות העסקה יוצרות אי יציבות תעסוקתית ומובילים לאי יציבות כלכלית שאינה מאפשרת אופק להיחלצות מהעוני.

« חלה עלייה של 21% בשיעור הנזקקים העובדים בהיקף משרה מלאה, 29% ב־2010 לעומת 24% ב־2009.

« שיעור העובדים בתנאי העסקה זמניים עלה גם הוא ב־19.6%, 61% ב־2010 לעומת 51% ב־2009.

עובדים זמניים אינם מוגנים בד״כ במערכת ביטחון סוציאלית, המעניקה תנאים כגון ביטוח מפני תאונת עבודה, ביטוח מפני אבטלה, השתתפות בנסיעות והכנסה ששווה או עולה על שכר המינימום.

מהו היקף משרתך?

	2006	2007	2008	2009	2010
משרה מלאה	24%	26%	34%	24%	29%
משרה חלקית	38%	50%	43%	55%	46%
משמרות/ לפי שעות	33%	22%	20%	17%	21%
לא השיבו	5%	2%	3%	4%	4%
סה״כ	100%	100%	100%	100%	100%

מהם תנאי העסקתך?

	2006	2007	2008	2009	2010
משרה קבועה	71%	41%	36%	42%	35%
משרה זמנית	26%	55%	58%	51%	61%
לא השיבו	3%	4%	7%	7%	4%
סה״כ	100%	100%	100%	100%	100%

מתוך מחקר נזקקים

עבודה וקצבאות - אינן מחלצות מעוני

« 33% מקרב הנזקקים הם עניים עובדים. 94% מתוכם שכירים ו־4% מהם עצמאיים. גם העמותות מדווחות כי שליש (32%) מקרב העניים הפונים לבקשת סיוע עובדים.

« **לדי העוני** - 18% מקרב הילדים הנזקקים הקטינים נאלצים לצאת לעבוד כדי לעזור בפרנסת הוריהם.

« תפיסת הציבור הרחב תואמת את המציאות בשטח, המשקפת כי עבודה אינה מחלצת מעוני. 54% סבורים כי ביותר ממחצית המשפחות העניות אדם אחד לפחות עובד.

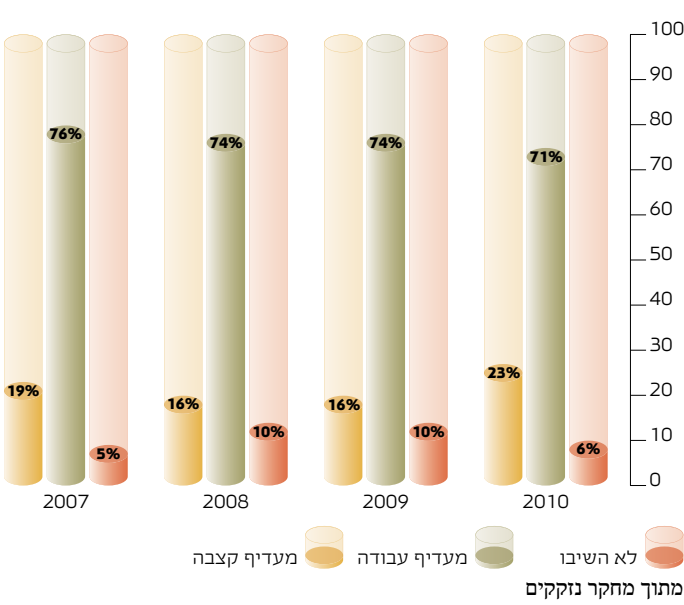
מהו לדעתך אחוז המשפחות בהן לפחות מישוה אחד עובד?

עד 30%	20%
31%-50%	35%
51%-70%	23%
71% או יותר	21%
אחוז המשפחות העניות בהן לפחות מישוה אחד עובד (בממוצע)	54%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

« 71% מקרב העניים מעדיפים לצאת לעבוד מאשר להיתמך בקצבה, גם אם השכר יהיה זהה לגובה הקצבה. מגמה זו יציבה ורצופה ומשקפת את הרצון לעבוד בקרב העניים אל מול הקשיים המגבילים אותם לקיים את רצונם ולהתפרנס בכבוד.

להיתמך בקצבה או לצאת לעבודה בשכר בגובה הקצבה?

שכר מתחת למינימום

הכנסה חודשית ממוצעת בקרב משפחות נזקקות עומדת על 3,633 ₪ נטו (כולל שכר מפרנסים, קצבאות וכד'). שכר המינימום עומד על 3,850 ₪ ואילו קו העוני למשפחה בת 5 נפשות עומד על 6,809 ₪. הכנסה ממוצעת בקרב נזקקים מהווה מחצית מההכנסה הממוצעת בפועל ומשקפת את חומרת העוני בקרב נזקקים עובדים. הכנסות נמוכות אלו אינן מאפשרות למשפחות עם 3 ילדים בהן הורים עובדים במשרה וחצי, לעלות מעל קו העוני ולהיחלץ ממנו. ככל ששכר המינימום נמוך יותר, כך גבוה יותר אי השוויון בחלוקת ההכנסות ובעומק הפערים ביניהן. שכרם של רוב העובדים הנזקקים נמוך משכר המינימום, אינו מאפשר קיום בכבוד ומוביל להדרה חברתית.

עדות:

מיטל, (34), גרושה + 4. כל זמן שמיטל חיה עם בעלה הם הצליחו להתקיים משתי משכורות נמוכות באופן יחסי. לאחר שמונה שנות נישואין החליטו בני הזוג להתגרש והילדים נשארו לגור עם מיטל. אביהם התקשה למצוא עבודה וכעת הוא מובטל למעלה משלוש שנים ואין ביכולתו לשלם מזונות. מיטל מקבלת את המזונות דרך ביטוח לאומי - 500₪ לחודש עבור 4 ילדים בני 5, 6, 9 ו־11. **מיטל מאוד רוצה לעבוד**. היו לה חלומות רבים, **ביניהם לעבוד בתחום אותו למדה, חינוך לגיל הרך**. מכיוון שארבעת ילדיה בגיל גן ובי"ס ומסיימים את יום הלימודים שלהם מוקדם, אין באפשרותה לעבוד משרה מלאה ולשלם לצהרון או למטפלת עבור ילדיה, אפילו עבור הקטנות. עלות מטפלת או צהרון עבור ילד אחד בלבד עומדים על מאות שקלים בחודש. בשל מגבלות אלו מיטל עובדת כאם בית בבית ספר כשעתיים ביום ומשתכרת כ־1,200₪ בחודש. ההוצאות העיקריות שלה כוללות: דיור- מיטל וילדיה מתגוררים בדירת 2.5 חדרים של עמידר; היא ישנה עם שלושה מילדיה באותה המיטה; מזון - מיטל חייבת 5,000₪ למכולת הקרובה לביתה. היא מקבלת מזון מעמותה אחת לשבוע ולעיתים ילדיה נאלצים לוותר על ארוחות, ותשלומים - למיטל חובות נצברים וגדלים בבזק, חברת החשמל וחברת המים העירונית. סה״כ הכנסה חודשית של מיטל: 5,061₪ = עבודה: 1,200₪ + קצבת ילדים: 1,098₪ + דמי מזונות מביטוח לאומי: 500₪ + הבטחת הכנסה: 2,263₪. במידה והייתה יוצאת לעבוד במשרה מלאה, הייתה משתכרת בממוצע 5,000-6,000₪ ברוטו כאשר לאחר ניכוי מס, הכנסתה החודשית הייתה עומדת על 4,500-5,500₪ בלבד, שהוא שכר נמוך מהכנסתה כיום בעבודה של 12 שעות שבועיות. מיטל מאוד רוצה לעבוד ולפרנס את משפחתה בכבוד, אך העלויות הנוספות מורכבות במידה ותצא לעבודה (תחבורה ציבורית, טיפול בילדים ועוד) אינן אפשריות עבורה ועבור ילדיה. מיטל לכודה במעגל העוני הסוגר עליה ועל ילדיה בכל יום בהתמודדויות הנדרשות. הדבר היחיד שהיא מבקשת ומייחלת לו הוא לחיות בכבוד ולחלץ את ילדיה שנידונו לחיות בעוני.

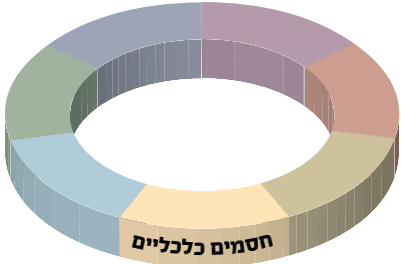
חסמים כלכליים

לכל נזקק חמישי
אין חשבון בנק
ול-41% מהנזקקים
חשבון הבנק מוגבל

"הלואי והיה לי כסף לשלם חובות ולחיות בכבוד, לא יוצא מזה, אין קצה סוף למנהרה של החיים שלי"

מצוקה כלכלית מתמשכת וחובות מצטברים מעמיקים את הילכדותן של משפחות בעוני. אנשים החיים בעוני מתמודדים עם מלחמת הישרדות כלכלית הפוגעת בכל תנאי חייהם וביכולת הבסיסית שלהם להתקיים בכבוד. גם עמותות המזון מתקשות לעמוד בנטל הדרישה המתגברת מצד העניים ולצד זאת משתקפת מגמת ירידה במקורות המימון והמשאבים המוגבלים שברשותן.

הכנסות והוצאות בקרב משפחות נזקקות

ממוצע הכנסה חודשית נטו (כולל שכר וקצבאות)	₪3,633
ממוצע הוצאה חודשית בפועל	₪5,104
הוצאה חודשית נדרשת - צורך לקיום בסיסי	₪6,490

מתוך מחקר נזקקים

- « ממוצע ילדים בקרב משפחה נזקקת עומד על 3.8 .
- « קיים פער של 1,386 ₪ בין הצרכים לקיום בסיסי לבין ההוצאה בפועל, ופער של 2,857 ₪ בין הצרכים להכנסה נטו.
- « הכנסה נמוכה והוצאות נדרשות לקיום בסיסי, גורמות למשפחה "לסחוב" עימה בכל חודש חוב נוסף של 1,500 ₪ בממוצע.
- « הציבור הרחב סבור כי קו העוני למשפחה בת ארבע נפשות עומד על 4,923 ₪ בממוצע, בעוד קו העוני לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי נכון לנובמבר 2010 עומד על 5,807 ₪.

מהו לדעתך "קו העוני", כלומר מהי רמת הכנסה למשפחה של 4 נפשות שמתחתיה המשפחה מוגדרת כמשפחה ש"מתחת לקו העוני"?

עד 4,000 ₪	44%
4,001-5,000 ₪	26%
מעל 5,000 ₪	30%
רמת הכנסה למשפחה החיה מתחת לקו העוני (בממוצע)	₪4,923

מתוך מחקר תפיסות הציבור

- « בהתאם לתפיסת הציבור הרחב, ההכנסה החודשית המינימלית הנדרשת למחייה למשפחה בת 4 נפשות, עומדת על 10,043 ₪ בממוצע - יותר מכפול מהתפיסה ביחס לקו העוני. לפי ההגדרה הצנועה של נתמכי הסיוע הם זקוקים ל 6,490 ₪ בחודש בממוצע (בעוד הכנסתם נמוכה בשיעור של 44% מהצורך האמיתי).
- בפועל, ברור כי הוצאות המחייה הגבוהות בישראל, מכתיבות מציאות של קשיים ומצוקה, גם עבור רבים שאינם כלולים בסטטיסטיקה על העוני.

מהי לדעתך ההכנסה המינימאלית החודשית הנדרשת למחיה למשפחה בת 4 נפשות?

7,000–1,000 ₪	27%
7,001–10,000 ₪	43%
מעל 10,000 ₪	30%
ההכנסה המינימאלית החודשית	₪10,043

מתוך מחקר תפיסות הציבור

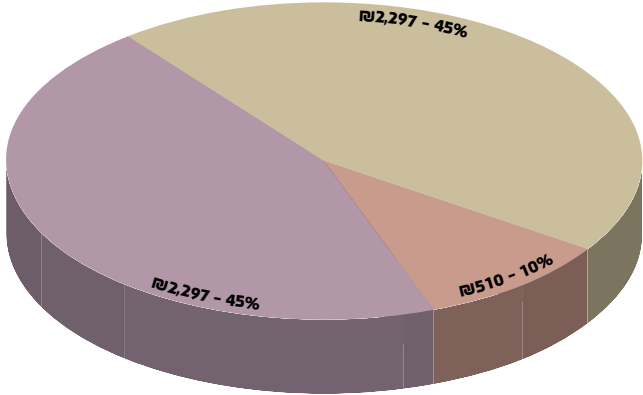
חסמים כלכליים נוספים

- « לחמישית (20%) מקרב הנזקקים אין חשבון בנק ול־41% חשבון הבנק מוגבל.
- « למעלה ממחצית מהנזקקים (56%) קיבלו סירוב בבקשת הלוואה מהבנק.
- « 42% מהעמותות דיווחו כי בשנה האחרונה חלה עלייה בתדירות ובכמות בקשות סיוע כספי מצד הנתמכים בסיוע.

חלוקת ההכנסות

- « הכנסות נמוכות אינן מאפשרות תנאי חיים מינימליים ומביאות לויתורים מהותיים בצרכים לקיום בסיסי. חסם כלכלי זה גורם לתנאי חיים ירודים, פגיעה בהזדמנות להתקדם ובסיכויים להיחלץ מהעוני.

כיצד מתחלקת ההוצאה הכספית החודשית שלך ושל משפחתך, בהתאם לצרכים הבאים:

- מזון
- דיור ותשלומים (שכ"ד, ארנונה, מים, גז, חשמל, ריהוט וציוד לבית)
- בריאות
- מתוך מחקר נזקקים

חסמים כלכליים בקרב עמותות הסיוע

- « מקור המימון העיקרי של עמותות הוא עדיין הציבור הרחב (77%) והמגזר העסקי (54%).

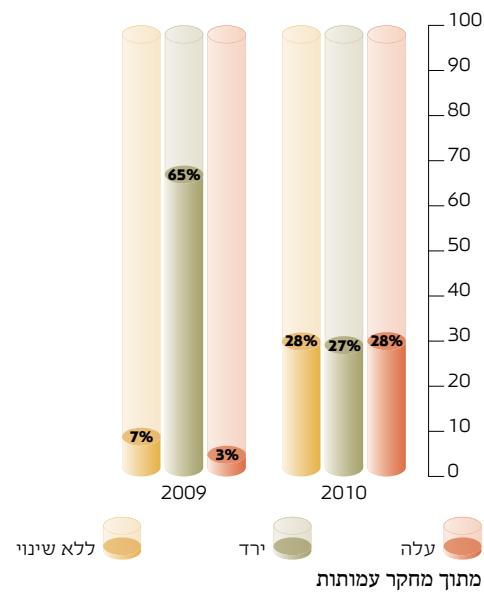
מהם מקורות המימון של העמותה?

2010	2009
77%	83%
מגזר פרטי/הציבור הרחב	
54%	57%
מגזר עסקי	
38%	39%
קרנות	
26%	39%
מוסדות ממשלה	
30%	17%
עמותה אחרת	

מתוך מחקר עמותות

- « 9% מקרב העמותות דיווחו כי הן בסכנת סגירה. כל סגירה של עמותה מותירה עשרות ומאות נזקקים ללא מקור סיוע.
- « 28% מהעמותות דיווחו כי כמות התרומות הכספיות בשנה האחרונה גדל, הדבר מתבקש לאור המשבר הכלכלי ב־2009 והעובדה ש־65% מהעמותות העידו בשנת המשבר על ירידה בתרומות. עם זאת, העובדה שעדיין 27% מהעמותות מדווחות על ירידה נוספת בשיעור התרומות גם ב־2010 היא מגמה מדאיגה.

האם חל שינוי השנה בכמות התרומות הכספיות המגיעות לעמותה?

עדות: אורנה וארז (48) + 3 ילדים (7, 15 ו-20) מתגוררים בדירת 4 חדרים במרכז הארץ. אורנה מחנכת בבי"ס יסודי וארז נהג משאית. הכנסתם החודשית עומדת על 7,800 ₪. הם משלמים משכנתא כבר 10 שנים ומשועבדים לה לעוד 10 שנים נוספות, 3,850 ₪ בכל חודש. אחרי תשלומי משכנתא והוצאות על מזון על סך 2,000 ₪ בחודש נותר למשפחה 1,950 ₪ בלבד. סכום זעום זה העומד לרשות המשפחה צריך להספיק לתשלומים לבי"ס לשני ילדים, תרופות הנדרשות למחלת הסוכרת של האב (לפעמים הוא פשוט מוותר), חשבונות שוטפים וחובות על הלוואות שלקחו במשך השנים. הקטנה לובשת את הבגדים של הגדולה, לגדולה יש בגדים מחברים של המשפחה, כבר שנים שלא בילו עם הילדים מחוץ לבית, כבר שנים שהילדים נמצאים רוב היום בבית, מחוסרי גירויים ועניין. הבן הגדול בצבא, מאז התגייס ירדו במקצת התשלומים על אוכל, אבל עדיין כל כך כואב להם שאין להם אפילו קצת לתת לילד בכל יום ראשון כשהוא חוזר לבסיס.

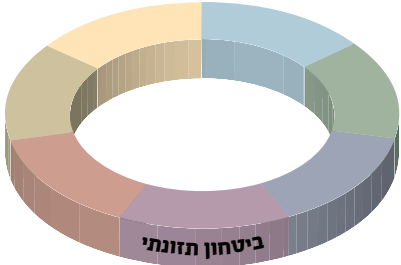
(אי) ביטחון תזונתי

**מחצית (55%) מילדי
הנזקקים נאלצים
לוותר על ארוחות בשל
המצוקה הכלכלית של
הוריהם, נתון המשקף
עלייה בשיעור של 37.5%
בהשוואה ל-2009**

"הייתי רוצה פעם אחת להיכנס לסופר בלי שירעד הלב, ולקנות כל מה שהילדים שלי מבקשים, הכל"

העדר נגישות למזון פוגעת בתפקוד היומיומי ואינה מאפשרת התנהלות חיים תקינה, מאוזנת ובריאה. אנשים החיים בעוני ובאי ביטחון תזונתי נמצאים בחשש מתמיד שלא יוכלו לרכוש את המזון הבסיסי הדרוש לקיומם, הם נאלצים לצמצם את ארוחותיהם או לוותר עליהן ולעיתים לעשות בחירה בין רכישת מזון להוצאות נדרשות נוספות.

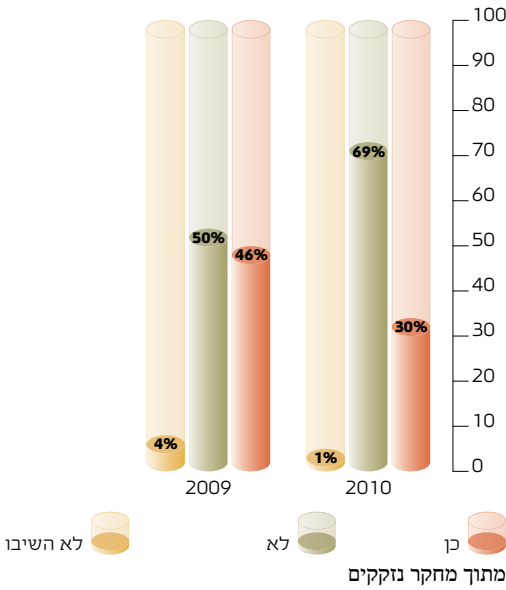
מחסור במזון

« עליה של 38% בשיעור אי הביטחון התזונתי בקרב הנזקקים המקבלים סיוע מעמותות. בשנת 2010 חיו 69% מהנזקקים באי ביטחון תזונתי - לא היה להם ולמשפחתם את המזון הדרוש לקיום בסיסי.

« שליש (33%) מהנזקקים חוו תחושת רעב.

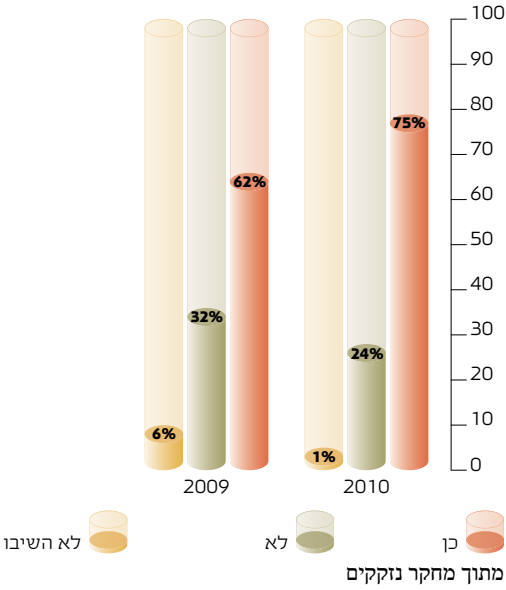
« הפחד הכי גדול של 7% מהנזקקים הוא למות מרעב.

האם יש לך את כל המזון הדרוש לך ולמשפחתך לקיום בסיסי?

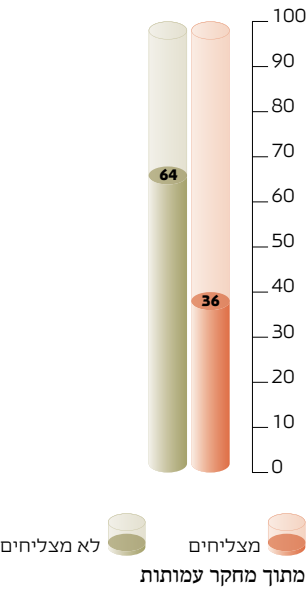
« 75% מהנזקקים נאלצים לוותר על ארוחות בשל מצוקה כלכלית, עלייה של 21% בהשוואה ל־2009.

האם קורה שאתה נאלץ לוותר על ארוחות בגלל מצבך הכלכלי?

« 64% מהעמותות לא מצליחות לתת מענה לכל העניים הפונים אליהם בבקשת סיוע במזון. רבע מהנזקקים אינם מקבלים סיוע במזון מהעמותות בשל אי יכולתן לסייע לכל הפונים.

האם אתם מצליחים לתת מענה לכל הנזקקים שפונים אליכם בבקשת עזרה (סה"כ מתוך 100 עמותות)?

ילדי העוני

מחסורם הכלכלי של הורים נזקקים משפיע באופן ישיר על הביטחון התזונתי הנדרש להתפתחותם התקינה והבריאה של ילדיהם. תזונה חסרה ולא מאוזנת בקרב ילדים ומתבגרים גורמת לחסכים פיזיים ונפשיים ומאלצת את הילדים להתמודד כבר בגיל צעיר עם מצבים קשים: בישראל 2010 ילדים אוספים מזון מהאשפה, מקבצים נדבות והולכים לישון רעבים.

« 5% מקרב ילדי העוני מקבצים נדבות כדי להתקיים.

« 8% מהילדים נאלצים לגנוב אוכל כדי להתגבר על המחסור במזון, עלייה של 33% בהשוואה ל־2009.

רוב הציבור הרחב (76%) סבור כי ילדים בישראל גונבים אוכל בשל המצוקה הכלכלית. 12% מקרב ההורים הנזקקים דיווחו כי אחד מילדיהם נעצר על־ידי המשטרה. שליש (36%) חוששים שילדיהם יתדרדרו לפשע בשל המצוקה הכלכלית.

« כמחצית (48%) מתזונת ילדי העוני מורכבת מלחם וממרר בלבד.

« חמישית (21%) מילדי העוני לא הולכים כל יום עם אוכל לביה"ס בשל המחסור בביתם.

« 7% מקרב ילדי העוני אוספים מזון מהרצפה ומהאשפה.

« מחצית מהילדים הנזקקים אינם זוכים ככל הילדים לאכול המבורגר (55%), פיצה (53%) או שניצל (42%) וזאת בשל מחסורם הכלכלי של הוריהם.

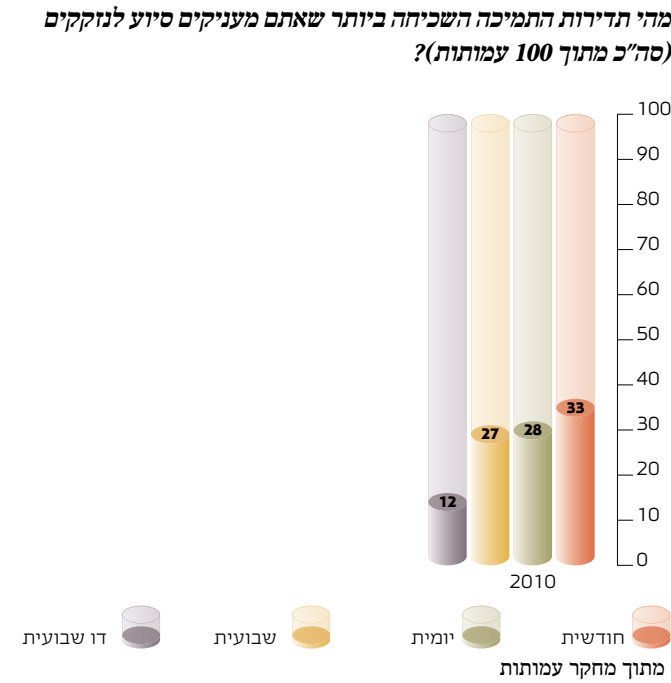

« 68% מהעמותות דיווחו כי חל גידול בשיעור ממוצע של 21% במספר המשפחות שפנו בשנה האחרונה לקבלת סיוע במזון.

« 58% מקרב ההורים דיווחו כי מזון מזין הוא הדבר שחסר ביותר לילדיהם.

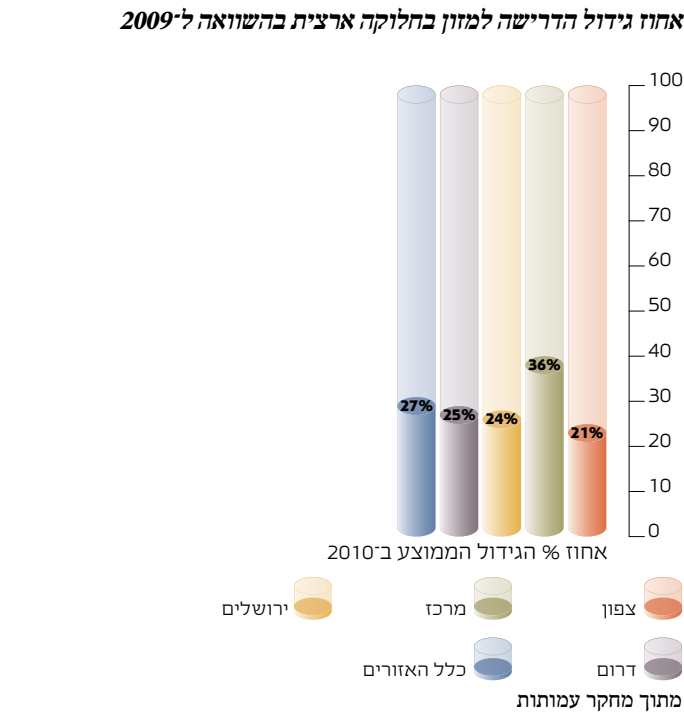
« רוב העמותות (67%) מקיימות חלוקת מזון לפחות פעם בשבוע. שיעור תדירות זה מצביע על צורך אקוטי בסיוע שוטף במזון. שלישי (33%) מהעמותות מקיימות חלוקות מזון על בסיס חודשי.

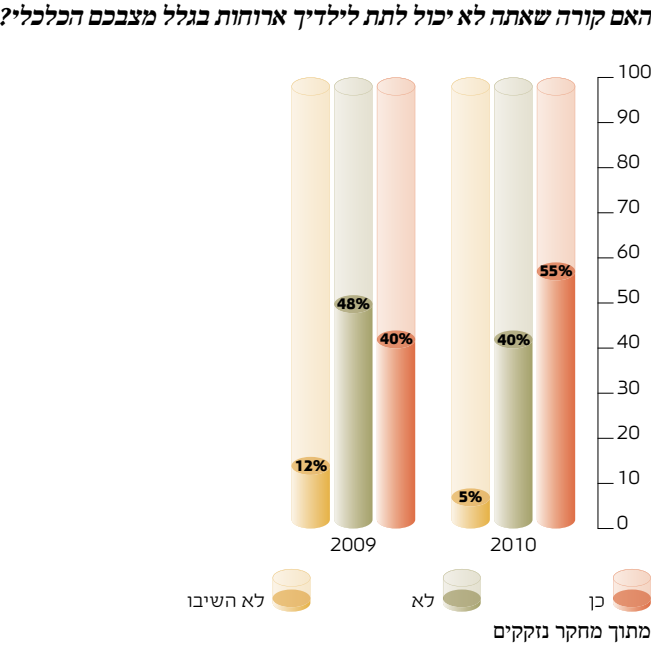
עדות: איילה, 29, דור שלישי לעוני, מתגוררת עם הוריה בדירת שני חדרים במרכז הארץ ועובדת כמוכרת בחנות בגדים. השאיפה הגדולה בחייה הייתה ללמוד ולהיות פסיכולוגית, אך לא היה באפשרותה לממן לימודים, בשל מחויבותה לעזור בפרנסת משפחתה מגיל מאוד צעיר. משכורתה הנמוכה של איילה מתחלקת עם הוריה החולים ושני אחיה הצעירים בני 15 ו-17. מאז הייתה ילדה היא רגילה "לסעוד" בבתי תמחוי וכשאיין ברירה היא נעזרת בשכנותיה, שלעיתים מבשלות או נותנות מה שנשאר למשפחתה. איילה התרגלה לאכול ארוחה אחת ביום והיא עושה כל שביכולתה למנוע מאחיה לוותר על ארוחות. לא תמיד מצליח לה.

הצורך במזון

« 75% מהעמותות מדווחות כי במהלך שנת 2010 חל גידול בשיעור ממוצע של 27% בדרישת הנזקקים במזון לעומת 2009. רבע מהעמותות דיווחו כי לא חל שינוי בדרישה. אף אחת מהעמותות לא דיווחה כי מספר הפונים לסיוע ירד במהלך השנה.

« מחצית (55%) מילדי העוני נאלצים לוותר על ארוחות בשל המצוקה הכלכלית של הוריהם. עלייה חדה בשיעור 38% בהשוואה ל-2009 בקרב הורים שאינם יכולים לאפשר לילדיהם תזונה מאוזנת.

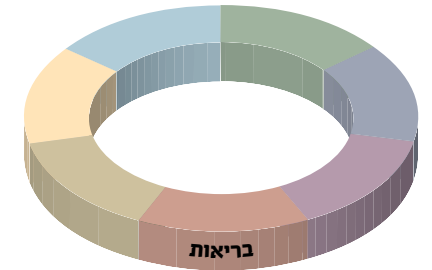

בריאות

**71% מקרב הנזקקים
אינם מסוגלים לשלם
עבור תרופות
ושירותים רפואיים
להם הם נדרשים**

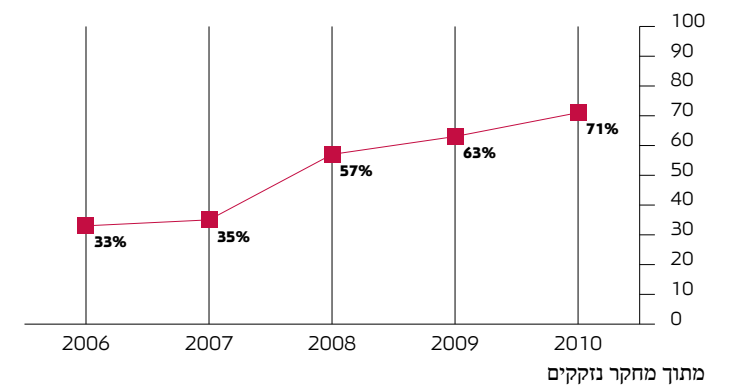
”הלוואי שאמא שלי תחזור להיות בריאה, נגמר לנו הכסף לטפל בה”

בריאות לעשירים בלבד

« 71% מקרב הנזקקים אינם מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים להם הם נדרשים. בחמש שנים האחרונות ניכרת מגמת עלייה מובהקת בשיעור של 115% בקרב הנזקקים המוותרים על שירותי בריאות בשל מצוקתם הכלכלית.

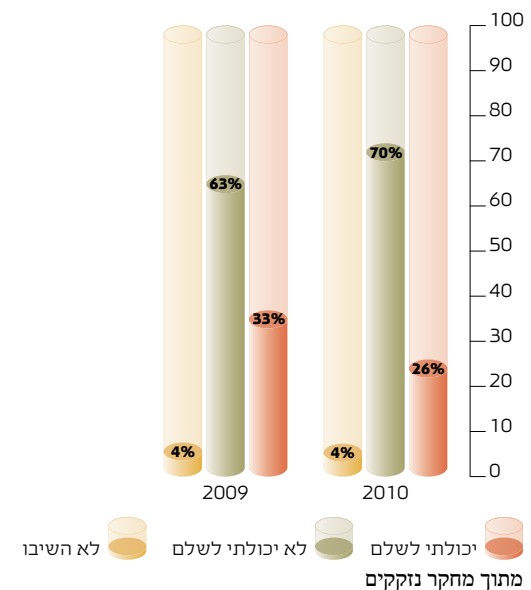
חוסר יכולת לשלם עבור כל התרופות והשירותים הרפואיים נדרשים

הזכות לבריאות הינה זכות יסוד חברתית אשר אמורה להיות נגישה לכל אזרח באופן שוויוני. זכויות לשירותי בריאות נקבעה עפ"י חוק הבריאות הממלכתי אשר מושתת גם הוא על עקרונות של צדק, שוויון ועזרה הדדית. בפועל, הנגישות הבסיסית לשירותים רפואיים מוגבלת ולעיתים אף חסומה בפני משפחות עניות וילדיהן, וזאת בשל העלויות הנדרשות לשמירה על מצבן הבריאותי.

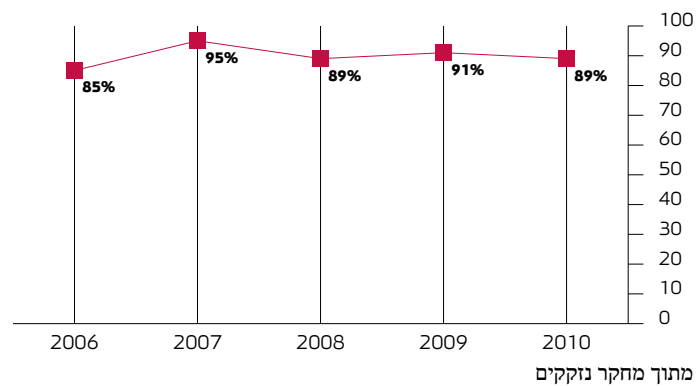
« **ילדי העוני** - 70% מקרב ההורים הנזקקים אינם יכולים לשלם עבור תרופות וטיפולים שילדיהם נזקקים להם. ירידה משמעותית בשיעור של 21% בהשוואה ל-2009 בקרב הורים שיכולים לשלם עבור שירותים רפואיים לילדיהם. ההשלכות של אי קבלת טיפולים נדרשים ותרופות על מצב בריאותם של ילדים הן קריטיות ועלולות לפגוע בהתפתחותם התקינה.

האם בשנה האחרונה יכולת לשלם עבור כל התרופות והשירותים הרפואיים שילדיך נזקקו להם?

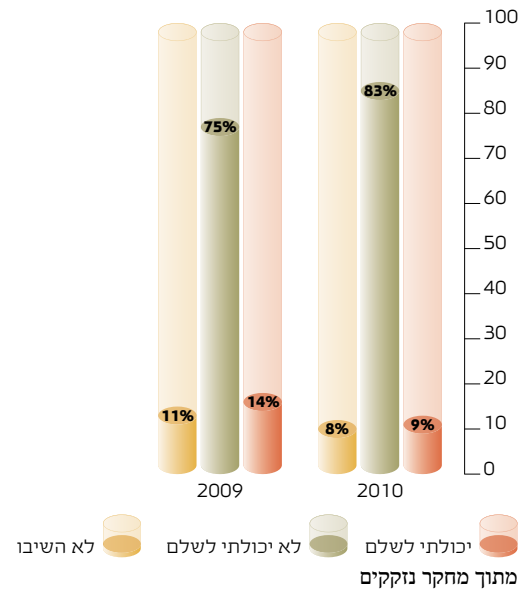
« 89% מקרב הנזקקים אינם יכולים לשלם עבור טיפולי שיניים. מגמה עקבית בחמש השנים האחרונות, המשקפת כי רוב הנזקקים מזניחים את בריאות השיניים בשל מצוקתם הכלכלית.

חוסר יכולת לשלם עבור טיפולי שיניים:

« **ילדי העוני** - 83% מקרב ההורים הנזקקים אינם יכולים לממן טיפולי שיניים לילדיהם. עלייה של 11% בהשוואה ל-2009 בשיעור ההורים שאין ביכולתם לשלם.

האם בשנה האחרונה יכולת לשלם עבור טיפולי שיניים לילדיך או שנאלצת להימנע מכך?

* ביולי 2010 נכנס לתוקף חוק שירותי רפואת שיניים חינם לגילאים 0-8 (מותנה בהשתתפות עצמית נמוכה). על אף שרמת הנגישות של המשפחות הנזקקות לשירותי הבריאות נמוכה באופן יחסי, ניתן להעריך כי בתוך שנה ניתן יהיה לראות שינוי מגמה בנושא זה.

« בקרב 40% מהמשפחות הנזקקות אין לאף אחד מבני המשפחה ביטוח בריאות משלים בקופת חולים. שיעור הילדים להם אין ביטוח משלים עולה ב־50%. חוסר היכולת לשלם עבור ביטוח משלים פוגע באופן ישיר בנגישותם של נזקקים לשירותים רפואיים בסיסיים. היעדר הביטוח מחייב תשלומים רבים עבור תמיכה ושירותים רפואיים נרחבים שאינם כלולים בסל הבריאות ונתונים למדיניות קופות החולים.

יש רק לי	11%
יש לי ולילדים	35%
יש רק לילדים	9%
אין לאף אחד מאיתנו	40%
לא השיבו	5%
סה"כ	100

מתוך מחקר נזקקים

השלכות המחסור בבריאות

« בקרב 6% ממשפחות הנזקקים נפטר במהלך השנה האחרונה אדם עקב חוסר יכולת לממן טיפול רפואי. חוסר יכולת כלכלית לממן תרופות ושירותים רפואיים לאורך זמן, גורם להידרדרות המצב הבריאותי, בשל אי נגישות לטיפול הנחוץ.

« עמותות מדווחות כי 18% מקרב הנתמכים בסיוע הם חולים כרוניים ו־16% נכים.

« 30% מהעמותות דיווחו כי בשנה האחרונה חלה הידרדרות במצבם הבריאותי של הנתמכים בסיוע.

« נזקקים מוציאים 10% בממוצע מהכנסתם החודשית עבור שירותי בריאות. שליש (33%) ציינו כעדיפות ראשונה שהיו רוכשים תרופות במידה והיה להם יותר כסף.

« 45% מקרב הנזקקים המובטלים אינם עובדים בשל מגבלותיהם הבריאותיות. חולים כרוניים ונכים מוגבלים בסוג ובמגוון העבודות שהם יכולים לבצע ולעיתים בשל מצבם הבריאותי אינם מסוגלים לעבוד בכלל.

עדות: איתן בן ה־4, נולד עם מחסור בהורמון גדילה. אותו, אבל לא יכולים יותר לשלם בכל חודש מאות שקלים עבור ההורמון והתרופות הנלוות למחלתו. איתן מקבל זריקה כל יום. למרות שההורמון כלול בסל הבריאות ומותווה למחלתו של איתן, עלותו עומדת על 850₪ לחודש והמשמעות היא תשלומים רבעוניים מכבידים מאוד. בתקופות קשות במיוחד איתן לא מקבל את ההורמון בכל יום, כפי שנדרש להתפתחותו התקינה. לפעמים הוא לא מקבל את ההורמון אפילו כל השבוע. אחת לשלושה שבועות הם נדרשים להגיע לביקורת. על אף שהוריו היו רוצים ללוות את בנם הקטן יחד, הם מתחלפים ביניהם בשל עלויות הנסיעה באוטובוס לביה"ח בעיר מרוחקת לביתם. שלושה אוטובוסים, שעה ו־40 דקות, 154.8₪ עבור הנסיעה הלך־חזור לשניהם. מחיר הארוחות של המשפחה לכל השבוע. מחסור בהורמון גדילה בקרב ילדים גורם לעצירת הגדילה וההתפתחות התקינה ולקומה נמוכה באופן חריג מהממוצע. בהיעדר טיפול, איתן יצמח לאט ויגיע לגובה סופי נמוך מהגובה שאליו היה יכול להגיע לו הוריו היו יכולים לעמוד בהוצאה הכלכלית. בחודש האחרון של הרבעון, להורים של איתן כבר אין גם את מעט הכסף שעליהם לשלם אחרי החזרי ההשתתפות העצמית. בביה"ח הסבירו האחיות להורים שאם ייפסק הטיפול תיעצר צמיחתו של איתן. גם תפריט התזונה הדליל שהוריו מסוגלים לתת לו, אינו מותאם לצרכיו המיוחדים. אמא של איתן הייתה רוצה לתת לו צ'ופר קטן אחרי כל הזרקה או שהייה בבי"ח. משהו, שוקולד או צעצוע חדש, שיחייך אחרי כל הבכי הזה. לפעמים של שניהם. חוסר אונים של אמא ענייה. הוריו של איתן לא יכולים לעזור לו. אם ירכשו את התרופות וההורמון גדילה לאיתן, לא יישאר כסף לאוכל ושכ"ד וחשבונות וכל השאר. מה שמפריד בין האפשרות של איתן לצמוח ולהיות רגיל ובריא ככל הילדים, הוא הכסף שאין להורים שלו.

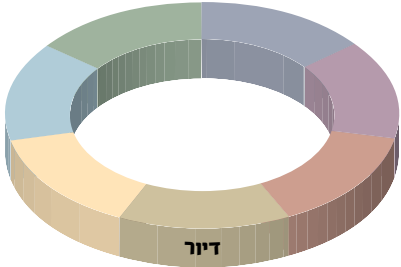
דיוור

**מחצית (52%) מקרב
הנזקקים חיים בחשש
קיומי שייאלצו לפנות את
דירתם עקב אי היכולת
לעמוד בתשלומי הדיוור**

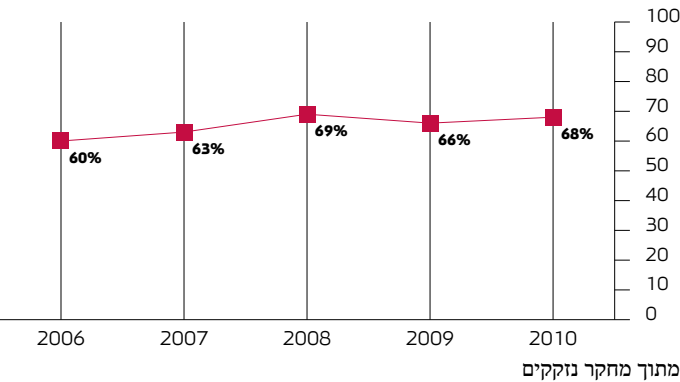
”הלואי ויכולתי לעבור לדירה אחרת, שיהיה מקום לילדים לישון כמו שצריך, שלא יתביישו להביא חברים”

מקום המגורים, הבית, משמש לכל אדם מקור ביטחון קיומי ופיזי. בתנאי חיים של מצוקה כלכלית, חוסר נגישות לשירותים נדרשים ותנאי דיור נמוכים ממילא כנקודת מוצא (סוג הדירה, שכונת המגורים והיישוב), תחום זה הוא בד”כ האחרון שניתן לצמצם בו את ההוצאות. נטל התשלומים עבור הוצאות הדיור (כמעט מחצית מהכנסה חודשית ממוצעת) מאלץ לעשות ויתורים על צרכים בסיסיים שונים, גורם להדרה חברתית ומונע היחלצות מעוני.

« רק שלישי (29%) מקרב הנזקקים מסוגלים לעמוד בתשלומי משכנתא או שכ”ד. בחמש שנים האחרונות לא חל שיפור ביכולת העמידה בתשלומים עבור הוצאות דיור.

אינם יכולים לעמוד בתשלומי המשכנתא / שכ”ד

« ממוצע ההוצאה החודשית בפועל של משפחה נתמכת עומד על 5,104 ש. 45% מההוצאה החודשית של המשפחות הנזקקות מוקדש לתשלומי דיור כגון שכ”ד או משכנתא, תשלומי מים, חשמל מיסי עירייה וצידוד נדרש לבית. 45% מההוצאה מוקדש למזון. לאחר ניכוי תשלומי הדיור והמזון, המשפחה נותרת עם כ-500 ש בממוצע לשאר ההוצאות הקיומיות הנוספות, לרבות הוצאות בריאות וחינוך.

« 29% מהנזקקים העידו כי הדבר הראשון אותו היו משנים בחייהם לו היה להם עוד כסף הוא שיפור תנאי הדיור. 12% היו עוברים לדירה מרווחת יותר, 17% היו רוצים לעבור לשכונה טובה יותר מסביבת מגוריהם.

« מחצית (52%) מקרב הנזקקים חוששים כי ייאלצו לפנות את דירתם עקב אי היכולת לעמוד בתשלומי הדיור. 17% מתוכם חיים בחשש כבד מפני סכנה זאת.

« הפחד הגדול ביותר בחייהם של רבע מהנזקקים (24%) הוא שייאלצו לחיות ברחוב.

עדות: רונית ואלי (39), נשואים + 3, (12, 5 ותינוק בן חצי שנה) מתגוררים בדירה בת 3 חדרים. הבניין ישן, השכונה מוזנחת, אך הם הצליחו להגשים חלום ולקנות בית משלהם. רונית, עובדת סוציאלית במשרה חלקית בהוסטל לקשישים, אלי, מורה להיסטוריה בחטיבת ביניים עירונית והכנסתם המשותפת עומדת על 7,750 ש נטו. עלות המשכנתא החודשית ל-25 שנים הקרובות היא 3,800 ש. כך, נותר למשפחה הצעירה כ-4,000 ש מתוכם הם אמורים להתקיים: לשלם חשבונות, גן ובית ספר ולקנות אוכל. בשל הקושי לעמוד בתשלומים בני הזוג נגררו לחובות, הבנק אינו מאפשר למשוך כסף וכרטיסי האשראי שלהם חסומים. מלבד המשכנתא בני הזוג לקחו כבר שלוש הלוואות ואינם מצליחים להיחלץ מן המעגל. שבוע לפני ערב ראש השנה, החשמל נותק בביתם, תחנוניה של רונית לחברת החשמל לא עזרו וכך ישבה המשפחה בחושך במשך כל סוף השבוע. הילדים מבוהלים אך שקטים, כאילו הם באמת מבינים את המצב ואינם רוצים להקשות על הוריהם המיואשים. חברים עזרו להם ושלמו את חובותיהם לחברת החשמל. הם לא יוכלו לבקש מהם שנית. אין בידי הזוג כסף לשלם חובות ולהחזיר את המשכנתא, גם במידה וימכרו את הבית ויעברו לגור בשכירות. מיקום ביתם לא העלה את שווי הדירה, אף להיפך, הביקוש לרכישה באזור ירד בשנה האחרונה. המשפחה חלמה על חיים שגרתיים ואוהבים, בבית נעים, בשכונה טובה, בה יוכלו לגדל את ילדיהם בתנאים סבירים. החלום נגזז, במקומו נותר בית שטרם שייך להם והם עשויים לאבדו בעקבות חובות מצטברים ותופחים המרחיקים מרגע לרגע את חלומם הפשוט לחיות חיים נורמלים של אנשים רגילים.

איכות חיים

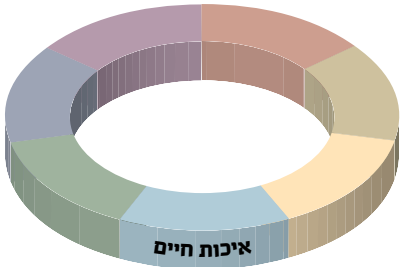
22% מהנזקקים התוודו

כי חשבו לשים קץ

לחיייהם עקב המצוקה

הכלכלית

"הלואי והייתי יכול לקום יום אחד בלי לפחד איך יסתיים היום"

חיים ללא איכות

« 22% מהנזקקים התוודו כי עברה בראשם המחשבה לשים קץ לחייהם עקב המצב הכלכלי.

« 67% מקרב הקשישים הנזקקים אינם יוצאים מהבית עקב המצב הכלכלי. 62% מהם חיים לבדם.

« עבור 71% ההורים הפחד הגדול ביותר שמלווה אותם הוא שלא יוכלו לדאוג לילדיהם והם יהפכו לדור שני לעוני. רבע (24%) מהנזקקים מפחדים שייאלצו לחיות ברחוב.

« הפחד הגדול ביותר עבור 7% מהנזקקים הוא למות ברעב. נתון זה, הנמצא במגמה זוה לאורך השנים האחרונות. מצביע על כך שאין כל שינוי בתחושותיהם של נזקקים החיים באי ביטחון תזונתי חמור.

מה הפחד הכי גדול שלך?

2010	2009	2008
שאמות ברעב	7%	7%
שלא אוכל לדאוג לילדיי והם ייאלצו לחיות במצוקה	66%	61%
שאחיה ברחוב	25%	24%
לא השיבו	14%	8%

מתוך מחקר נזקקים

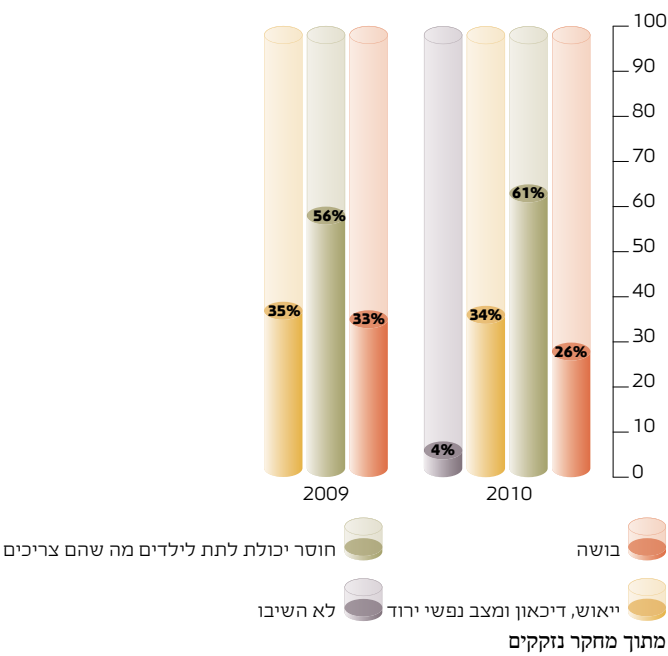
« 61% מקרב ההורים הנזקקים השיבו כי הכאב הגדול ביותר בחייהם הוא חוסר היכולת לתת לילדיהם מה שהם צריכים. שיעור גידול של 9% בהשוואה ל־2009.

החיים בעוני נתפסים בעיקר כמחסור חומרי וחוסר נגישות כלכלית. השלכותיהם של אלו על חייו של אדם עני משפיעות גם על רבדים פסיכולוגיים, חברתיים וקיומיים, ופוגעות באיכות החיים ובחוסן הנפשי הנדרש להתמודדות בשל המצוקה הכלכלית. מאחורי הנתונים הללו עומדים אנשים. אנשים החיים בעוני ובהדרה חברתית ונאלצים בכל יום להתעורר למלחמת הישרדות חדשה. הסיבות והגורמים המשפיעים זה על זה אינם מאפשרים תנאי חיים מינימליים, וודאי שלא מספקים ואיכותיים.

« כשליש (34%) מהנזקקים מדווחים על ייאוש ומצב נפשי ירוד בשל מצוקתם הכלכלית. 43% מעמותות הסיוע מעניקות שירותי תמיכה נפשית לנתמכים.

« רבע (26%) מהנזקקים מעידים כי הם מתביישים במצבם הכלכלי.

מה הכי כואב לך בחיים בשל המצוקה הכלכלית בה אתה נמצא?

חיים במחסור

« שליש (33%) מהנזקקים דיווחו כי חוו מצב של רעב.

« **ילדי העוני** - למחצית (55%) מהילדים העניים אין מיטה משלהם.

« 10% מקרב הנזקקים העידו כי נאלצו לקבץ נדבות או לאסוף אוכל מהרצפה או מהאשפה.

« מחצית (56%) מקרב הנזקקים נאלצו להיעזר במשפחה וחברים בשל מצוקתם הכלכלית.

« **ילדי העוני** - מחצית (55%) מקרב הילדים במשפחות נזקקות נועלים נעליים קרועות.

« 60% מהנזקקים דיווחו על ניתוק חשמל / מים / גז/ טלפון בביתם. 39% מעורבים בתביעות משפטיות.

« למחצית (51%) מהנזקקים נחסם או עוקל חשבון הבנק. מצב שאינו מאפשר נגישות בסיסית להוצאות הנדרשות לתפקוד ואיכות חיים מינימלי.

שאיפות לשיפור איכות החיים

« גידול של 27% בהשוואה ל־2009 בשיעור הנזקקים (62%) שהעידו כי במידה ומצבם הכלכלי היה משתפר, הדבר הראשון אותו היו משנים בחייהם הוא קניית אוכל מזין.

« למעלה משליש (36%) מההורים הנזקקים רואים בעדיפות ראשונה הענקת השכלה טובה יותר לילדיהם, לו רק היה באפשרותם לממן זאת.

« עבור שליש (33%) מקרב הנזקקים, הדבר הראשון אותו היו משנים לו היה להם יותר כסף הוא קניית תרופות.

אילו היה לך עוד כסף, מה הדבר הראשון שהיית משנה בחייך?

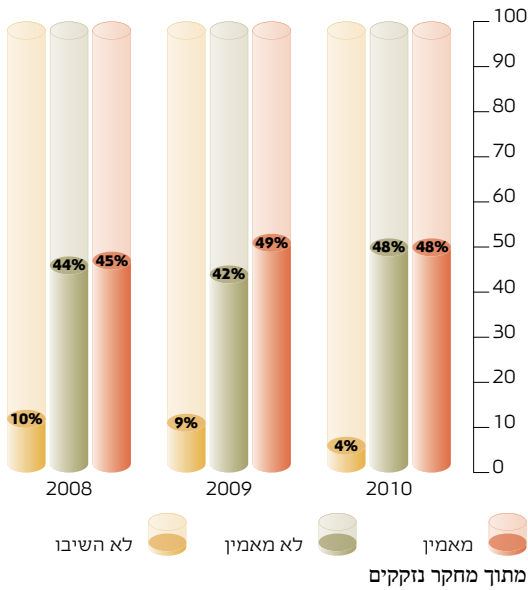
2010	2009	2008
עובר לדירה יותר מרווחת	31%	29%
עובר לשכונה יותר טובה	10%	12%
קונה אוכל מזין	49%	48%
קונה תרופות	27%	לא נשאל
נוסע לחופשה עם המשפחה	13%	15%
מממן השכלה טובה יותר לילדים	32%	40%
לא השיבו	9%	9%

מתוך מחקר נזקקים

מציאות מול תקווה

« מחצית מהנזקקים מאמינים כי יחלצו מהעוני (48%) ומחצית איבדו את אמונתם (48%). עליה של 14% בהשוואה ל־2009 בקרב הנזקקים שלא מאמינים בסיכוי שייצאו ממעגל העוני.

האם אתה מאמין שיש סיכוי שתצא ממעגל העוני?

עדות: ענת, (37), גרושה+2, מתגוררת עם ילדיה בני 6 ו-8 בדירת 2 חדרים בצפון הארץ. הגירושין היו מורכבים וארוכים וענת נותרה ללא כסף וללא עבודה כשהיא מחזיקה במשמורת מלאה על ילדיה. בעלה לשעבר בעל הכנסה נמוכה ודמי המזונות אינם מספיקים לה עבור כל הוצאותיה עבור הילדים ולכן היא חזרה לעבוד כסוכנת ביטוח במשרה מלאה. הילדים של ענת חוזרים הביתה מבית הספר לבית ריק מאמא ומארוחת צהריים, הם החליטו ביחד לוותר על הארוחה הזו ביום ולאכול עם אמא בערב כשהיא חוזרת מהעבודה. עד אז הם אוכלים סנדביץ' שוקולד ולפעמים יש גם גבינה. הילדים של ענת כמעט ואינם יוצאים מהבית. בשכונה שלהם אין גני משחקים שנחמד לשחק בהם, חברים לא באים כי אין מקום בבית שלהם וגם אין משחקי מחשב כמו של כולם, לפעמים הם הולכים לחברים אחרי בית הספר ונשארים עד אחרי ארוחת הצהריים. בד"כ הם רואים טלוויזיה, זה "החוג" של הילדים של ענת. הבית צפוף לכולם, חדר שינה אחד לאימא ושני ילדים. הכול סוגר עליהם. אין כסף, אין אוויר. כבר כ-11 לכל חודש ענת נותרת ללא כסף לשבועות הבאים. כבר חודשים שהיא לא קנתה בשר ומעדנים לילדים, יש לה חובות לבית הספר, למוכר במכולת, לבנק ולחברת המים העירונית. היא אפילו לא מרשה לעצמה להתפנק במחשבות על הדברים שהיא כל כך הייתה רוצה, כמו לשבת בבית קפה עם חברה או לאכול בחוץ עם ילדיה, ככה סתם, בלי סיבה.

בבסיס התפיסה האידיאולוגית של ארגון לתת בנושא האחריות לטיפול בעוני, קיימת הנחת עבודה כי התפקיד העיקרי והמרכזי בנושא זה נתון בידי ממשלת ישראל. זאת, מכיוון שאינטרס לאומי ראשון במעלה הוא ליצור חברה שוויונית, שבה שיעורי עוני נמוכים ופערים חברתיים סבירים. כמו כן, רק בידי הממשלה מצויים המשאבים אשר יכולים לחולל שינוי רחב היקף ובר קיימא וכן להשפיע על תכנון צמצום העוני ופערי האי שוויון לטווח הארוך. כפי שניתן לראות מהנתונים המובאים להלן, המצב הרצוי, רחוק מאוד מהמציאות בישראל 2010.

מעורבות המדינה בטיפול בעוני

« שליש מהציבור הרחב חושב שהסיבה העיקרית בעטייה הממשלה אינה מטפלת בבעיית העוני היא כתוצאה מסדרי עדיפויות אחרים (34%) ואינטרסים פוליטיים (31%). 12% מהציבור סבורים כי הממשלה מנותקת מהעם שבחר בה ושיעור זה סבור כי הממשלה חסרת אכפתיות בנוגע למצב העוני בישראל.

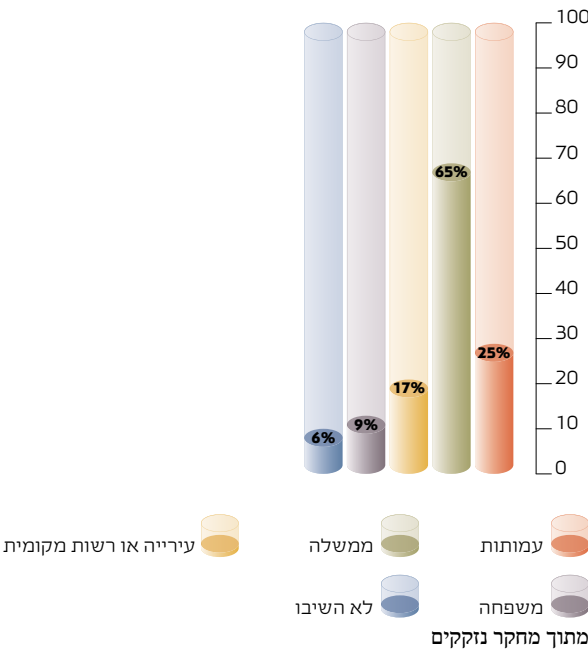
מהי הסיבה העיקרית לדעתך שבגללה הממשלה לא משקיעה משאבים מספקים לטיפול בעוני?

סדרי עדיפויות אחרים	34%
אינטרסים פוליטיים	31%
חוסר אכפתיות	12%
מנותקים מהמצב בעם	12%
ציין/ה שהממשלה משקיעה מספיק משאבים בנושא (ללא הקראה)	2%
לא הביעו דעה	9%
סה"כ	100

מתוך מחקר תפיסות הציבור

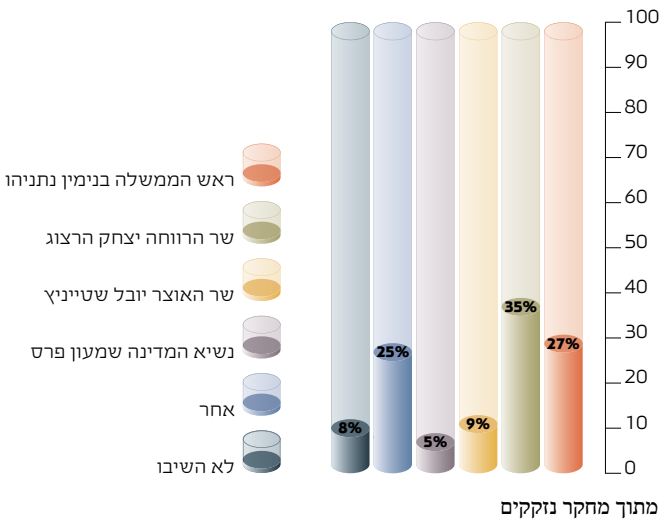
« 65% מקרב הנזקקים חושבים שהממשלה היא הגורם שאמור לעזור להם להיחלץ ממעגל העוני.

לדעתך, מי מהגורמים הבאים אמור לעזור לך לצאת ממעגל העוני?

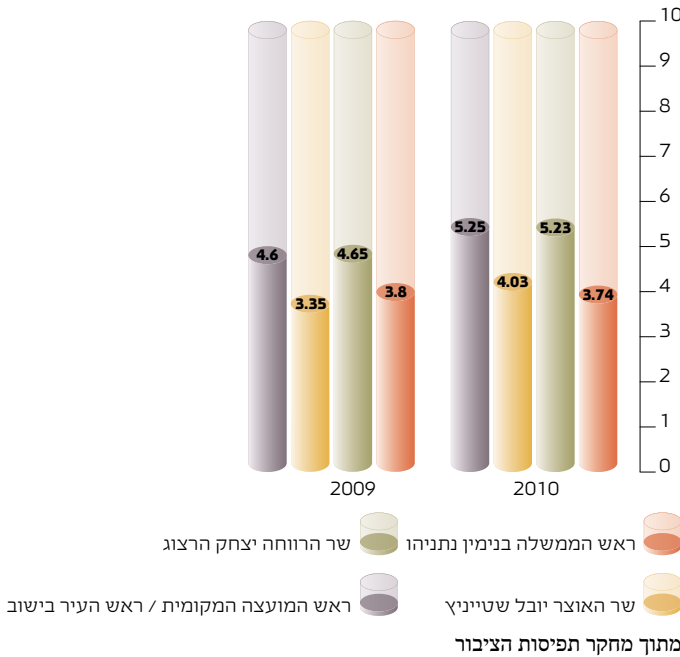
« שליש מהנזקקים מציינים את שר הרווחה כפוליטיקאי ממנו הם מצפים יותר מכל שיסייע להם. 27% תולים תקוותיהם בראש הממשלה.

לדעתך, מי מהגורמים הבאים אמור לעזור לך לצאת ממעגל העוני?

« הציבור הרחב העניק ציון נכשל לאופן הטיפול בעוני של ראש הממשלה והשרים שתוקף תפקידם מחייב טיפול בבעיה. חוסר שביעות רצון הציבור בישראל מאופן טיפולה של הממשלה נמשך גם השנה. בעיקר מאופן טיפולו של ראש הממשלה, שקיבל את הציון הנמוך ביותר גם השנה.

דרג/י לגבי כל אחד מהאישים באיזו מידה הוא פועל לטיפול בבעיית העוני בישראל, כאשר 1 מסמל שכלל אינו פועל ו־10 שפועל במידה רבה מאוד

« הציבור הרחב העניק ציון נכשל לאופן הטיפול בעוני של ראש הממשלה והשרים שתוקף תפקידם מחייב טיפול בבעיה. חוסר שביעות רצון הציבור בישראל מאופן טיפולה של הממשלה נמשך גם השנה. בעיקר מאופן טיפולו של ראש הממשלה, שקיבל את הציון הנמוך ביותר גם השנה.

דחיפות הטיפול בעוני

« בעיית העוני והפערים החברתיים נתפסת בקרב הציבור הרחב כשלישית בדחיפותה לטיפול עלידי ממשלת ישראל, אחרי ביטחון וחינוך. ניתן להבחין כי בשנת 2009 חלה עליה בתפיסת הציבור הרחב לגבי בעיית העוני כדחופה ביותר לטיפול עליידי

הממשלה, ככל הנראה עקב המשבר הכלכלי הגלובלי, אולם באופן כללי ניתן לומר כי במהלך השנים האחרונות חלה שחיקה ביחס לתפיסת הציבורית את דחיפות הטיפול בבעיית העוני.

מבין הבעיות הבאות איתן מתמודדת מדינת ישראל, מהי לדעתך הבעיה שהכי דחוף לטפל בה?

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
עוני							
הנושא הדחוף ביותר	31%	29%	21%	14%	21%	23%	18%
נושא שני בדחיפותו	26%	23%	27%	21%	27%	34%	25%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	57%	52%	48%	35%	48%	57%	43%
ביטחון							
הנושא הדחוף ביותר	24%	15%	27%	21%	27%	24%	30%
נושא שני בדחיפותו	19%	15%	22%	15%	22%	20%	17%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	44%	30%	49%	37%	49%	44%	47%
חינוך							
הנושא הדחוף ביותר	21%	21%	18%	28%	32%	35%	30%
נושא שני בדחיפותו	20%	21%	16%	22%	28%	26%	26%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	41%	42%	24%	50%	60%	61%	56%
שחיתות שלטונית							
הנושא הדחוף ביותר	14%	16%	22%	22%	20%	12%	14%
נושא שני בדחיפותו	11%	12%	14%	15%	21%	18%	21%
סה"כ נושא ראשון ושני מצטבר	25%	28%	36%	37%	41%	30%	35%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

תפיסות הציבור והמציאות בשטח

« בפועל, אלו הן העמותות והארגונים הוולונטריים, נציגי החברה האזרחית, אשר לוקחים אחריות ומנסים לסייע באין מענה ממשלתי. 88% מהעמותות המזון מספקות לנזקקים מוצרים ושירותים נוספים, בעיקר ביגוד (70%), ציוד לבית הספר (70%) וציוד לבית (58%). 32% מספקים שירותי בריאות ותרופות ו־27% מפתחים ומנהלים גם שירותי הכוונה והכשרה מקצועית לתעסוקה.

« 43% מהעמותות מעניקות לנזקקים שירותי תמיכה נפשית.

	2007	2008	2009	2010
טיפולים רפואיים ו / או תרופות	35%	33%	33%	32%
ביגוד	75%	83%	71%	70%
חינוך	43%	47%	38%	38%
הכוונה תעסוקתית / הכשרות מקצועיות	23%	28%	25%	27%
ציוד לבית ספר	4%	11%	68%	70%
ציוד לבית	58%	30%	59%	58%

מתוך מחקר עמותות

« 64% מהעמותות אינן מצליחות לתת מענה לכל העניים הפונים אליהן בבקשת עזרה. רבע מהנזקקים הפונים לבקשת סיוע לא נענים בשל אי יכולת העמותה לסייע.

האם העמותה שלכם מצליחה או לא מצליחה לתת מענה לכל הנזקקים הפונים אליכם?

	2007	2008	שנת 2009	2010
מצליחה	28%	22%	28%	36%
לא מצליחה	72%	78%	67%	64%
סה"כ	100%	100%	100%	100%

מתוך מחקר עמותות

« רוב הציבור הרחב (72%) אינו מודע לרמת העוני בישראל בהשוואה בינ"ל ולמיקומה של ישראל מתוך 30 המדינות המפותחות בעולם המערבי ה־OECD, אליה הצטרפה ישראל במהלך 2010. רבע מהציבור מאמינים שישראל נמצאת במקום טוב בהשוואה בינ"ל בכל הקשור לשיעורי עוני ורק מיעוט חושב שאנחנו בתחתית הרשימה, כפי המצב בפועל.

מתוך 30 המדינות בעולם המערבי, באיזה מקום להערכתך נמצאת ישראל בכל הקשור לשיעורי העוני, כאשר מקום 1 מסמל שרמת העוני היא הנמוכה ביותר ומקום 30 מסמל שרמת העוני היא הגבוהה ביותר?

מקום 1-14	24%
מקום 15	27%
מקום 16-20	21%
מקום 21-30	20%
לא הביעו דעה	8%
המקום הממוצע	מקום 17

מתוך מחקר תפיסות הציבור

« 26% מהציבור מביע דאגה ממיקומה של ישראל בזירה הבינ"ל בכל הקשור לשיעורי עוני. 21% אינם מאמינים ואילו 13% לא מופתעים שזה המצב.

לאחרונה פורסם שמדינת ישראל נמצאת במקום האחרון מבין 30 המדינות בעולם המערבי עם רמת העוני הגבוהה ביותר. מה את/ה חש/ה בנוגע לעובדה זו?

מדאיג / מעורר דאגה	26%
לא מאמין בזה	21%
לא מפתיע אותך	13%
בושה	12%
כעס	5%
אחר	20%
לא הביעו דעה	3%
סה"כ	100%

מתוך מחקר תפיסות הציבור

"כל אדם זכאי לרמת חיים נאותה, לבריאותם ולרווחתם שלו ושל בני ביתו. לרבות מזון, לבוש, שיכון, טיפול רפואי, שירותים סוציאליים כדרוש, לזכות לביטחון במקרה של אבטלה, מחלה, אי־כשירות לעבודה, התאלמנות, זקנה או מחסור אחר בנסיבות שאינן תלויות בו."

(הכרזת עצרת האומות המאוחדות לכל באי העולם בדבר זכויות האדם, 10 בדצמבר 1948)

העמותות השותפות של ארגון לתת				
בשנת 2010 פעל ארגון לתת בשיתוף פעולה עם 111 עמותות ב־80 יישובים ברחבי הארץ באופן קבוע ושוטף ועם 150 עמותות ב־95 יישובים בתקופות השיא. השותפות של ארגון לתת עם העמותות מניבה סיוע שוטף וקבוע ליותר מ־50,000 משפחות ול־200,000 אזרחים החיים במצוקה.		הארגונים המקומיים ועמותות המזון עוסקים במתן סיוע שוטף בכל המגזרים בחברה הישראלית, ויחד, פועלים בתיאום ואיגום משאבים כדי לתת סיוע יעיל ומיטבי ולפעול לצמצום העוני.		
עיר	שם הארגון	יו"ר / מנכ"ל	טלפון	כתובת
אופקים	בית חב"ד (בית התבשיל)	שנאור קטנוג	08-9926034	ת.ד. 216, המלאכה 7
אזור	לאזור מכל הלב - מחלקה לשירותים חברתיים	עירית גבאי	03-5560088	יחצק שדה 18
אילת	קרן אילת לפיתוח חינוך ותרבות - יד רוז'ה	אמירה	08- 08-6367236 6367137/8	מרכז רוזין, ת.ד.14
אריאל	חסד לחיים	אבנר מוצפי	057-7729511	ת.ד. 4064, רח' נחשונים 100
ארצי	נכי ישראל - אנשים מקבלים - נותנים	מומו נקווה	03-9415540	סחרוב 17, א.ת. חדש ראשל"צ ת.ד. 48, מיקוד 75707
ארצי	יד ביד, אוזן קשבת ועזרה לזולת	זמירה דנינו	03-6203141	הנביאים 36, מיקוד 64072
ארצי	על"ם - ארצי	אפרת שיפרוט	03-7686666/0	הירקון 35, בני ברק, בית נוیمان 51204
אשדוד	חסדי איילה	ויקטור ועקנין	077-4450308	החיד"א 16, אשדוד
אשדוד	עמותת חמד	יוסי דלטוז	07-77001356	הציונות 3/29, אזור הסיטי
אשקלון	מתן בסתר	ניסים כלפון	08-6751010	האגוז 5, נוה רז, ת.ד.5163
באר שבע	אלג'מאהיר	עלי אבו רביעה	08-6288831	ת.ד.15061, אוניברסיטת בן גוריון
באר שבע	באר שובע	סמדר בונן	08-6412544	מורדי הגטאות 58, ת.ד.6043, מיקוד 84160
באר שבע	בית מוריה	שמעיה ברקוביץ	08-6288812	מנדלי מוכר ספרים, ת.ד. 4586
באר שבע	קרן עזרה לעולים נזקקים	מיה אנגלרט	08-6276252	ההסתדרות 2
בית שאן	עולם חסד יבנה - אש"ל אברהם	ביטון אברהם	04-6581726	חבצלת 4 - שכונת נוף הגלבוע
בית שמש	למתנדב	ברי שרידן	02-9919936	המשלט 8, ת.ד.386
בית שמש - (רמת ב.ש.)	אהבת חסד	שמעון פיינגלש	03-6164978 077-7930801	האדמור מבעל"ז 11, רמת בית שמש
בני ברק	חסדי נעמי	דינה למדר	03-6777777	בר יוחאי 10, בני ברק
בני ברק	אהבת חסד	מאיר מושקוביץ	03-6164978	דונולו 14, בני ברק
בת ים	אוהבים	דורית לחיאני	03-6591220	רח' אלפר 27
ג'וליס	הקרן לקידום בני העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	סלח טריף	04-9563623	בן עמי 19, עכו, ת.ד. 6 ג'וליס
גבעתיים	אגף רווחה	יחצק בן שחק	03-5722211-47	שינקין 6
גדרה	המחלקה לשירותים חברתיים	מרים שוקר	08-8593547/64	פינס 1
דימונה	מלב אל לב	ניסים פרץ	052-2394007	ת.ד.1164, מיקוד 86111
הוד השרון	רעים	יהודה לסקו	09-7411447	השקמים 37
הרצליה	מתנדבי הרצליה	זולי פאפו	09-9542734	הנדיב 49

עיר	שם הארגון	יו"ר / מנכ"ל	טלפון	כתובת
זכרון יעקב	איש לרעהו יעזורו	יוסי פרץ	052-3740881	הנדיב 10, גאולים 35
חדרה	חכמה ודעת לב חם	דבורה ואלי קרמר	04-6222132	רוטשילד 38, ת.ד. 243
חולון	תנו יד לחבר	עמוס ירושלמי	03-6517520	ארבע ארצות 24, מיקוד 58100
חולון /בת ים	עזר מציון	משה טראובה	03-6595070	חביבה רייך 3
חיפה	עמותת החסד ע"ש כמיל שחאדה (בית החסד)	תומס שחאדה	04-8666235	ת.ד. 31000, 175
חיפה	מאיר פנים	זאב שכטר	04- 04-862711 04-8642332	י"ג 6
חיפה	נותנים באהבה - גמ"ח נווה שאנן	עקיבא וייץ	04-8321585	הגליל 58 א', נוה שאנן
חיפה	לב ח"ש	יהושע ראכברגר	04-8672999	הרצוג 18, ת.ד. 5673 מיקוד 31055
חצור הגלילית	עת רחמים	יוספי גבריאל	04-6930687	מעלה הזתים 10/4, ת.ד. 54 10300
חשמונאים	יושבת ציון	מרימי יחזקאל	08-9768565	רשב"י 9/8, מודיעין עילית
טבריה	שכן טוב	שירה שרון	054-6432299	רקפת 8, רמת טבריה ג' 14422
יבנה	בית חבד	יוסי לרר	08-9421665	הזמיר 1 א יבנה
יבנה	בני ברית	אסתר דחבש	08-9739944	שדרות העצמאות 15/30, מיקוד 70600
יהוד	בית חב"ד - בית חם	שמעון ויינר	03-5361479	צבי ישי 10, ת.ד. 216
יוקנעם	מחלקת רווחה	כוכבה רוזנפלד	04-9596010-9	ת.ד. 1, קריית יוקנעם 20692 הצאלים 1 בניין המועצה
ירוחם	מחלקת רווחה	אהרון חמו	08-6580697	מועצה איזורית ירוחם, ת.ד. 1
ירושלים	יד אליעזר	מילכה בנזימן	02-9122222	פולנסקי 14, ירושלים
ירושלים	יד עזרה ושולמית	עוזי רטינוב	02-5323211	שמעון רוקח 28
ירושלים	עזרת אבות	נעמי ושריה שרעבי	02-5829984	תרמ"ב 7, שכונת נחלת צבי, שערי פינה
ירושלים	עמותת החסד לב רמות	משה קוץ	02-5861456	שכטמן פינת לואי לפסקי, רמות א, ת.ד. 23901
ירושלים	רעות - קהילה דתית פלורליסטית	שלמה כהן	02-5667372	אליעזר הגדול 4
ירושלים	ש.ח.ל.(אתנחתא)	תמר אליון	02-6725337	דרך חברון 106
ירושלים	תכלית האדם	אהרון כהן	02-6516325	מרכז שטנר 3, גבעת שאול, ת.ד. 41205
כפר חבד	בית חנוך לתשב"ר - אור שמחה	יוסף קליין	03-9606137-8	ת.ד. 21
כפר מנדא	לשכת רווחה	עוויד זכי	04-9864168	ת.ד. 1161
כפר נחף	לרווחת נחף וקדמתה	סעיד עיסא	04-9081639	ת.ד. 414, מיקוד 20137
כפר סבא	הזן את הכל - קרן גמ"ח ע"ש פינקרט יעקב ז"ל	שלמה טרוטנר	09-7481011	בלינסון 3
כפר סבא	מלא הטנא	אלי שרון	09-7463079	נחל קנה 10
כרמיאל	ויצ"ו - הסתדרות עולמית לנשים ציוניות	צפי פרידמן	04-9985993	השריג 20, שכונת הגליל
כרמיאל	צלחת חמה - לשובע	חגית בריטמן	04-9582354	החרושת 11, ת.ד. 6393
לוד	מפעל החסד - יד ביד	הרב גלוברמן יעקב	08-9213636	חשמונאים 33, ת.ד. 1212
מבשרת ציון	יד ביד - לקידום מבשרת ציון	משה שגיא	02-5335526	יסמין 69, ת.ד. 1175
מגדל העמק	בית התבשיל - טוב וחסד	צביקה פרידמן	04-6444410	שלום עליכם 2

עיר	שם הארגון	יו"ר / מנכ"ל	טלפון	כתובת
מזכרת בתיה	לשכת רווחה	עין שי רבקה	08-9340019	שדרות אליהו 8, מחלקה לשירותים חברתיים
מעלה אדומים	בית חב"ד	שלמה אברהם	02-5354960 02-5902847	הנחלים 770, פארק אדומים מעלה אדומים
מצפה רמון	מח' רווחה	קלרה חניבד	08-6596257	מועצה מקומית מצפה רמון ת.ד. 1
מרום הגליל	מחלקת רווחה	מירב גבעון	04-6987827	מועצה אזורית מרום גליל, ת.ד. 90000
נהריה / שלומי	בית נריה	יעקב ויצמן	04-9513389 04-9522615	יפה נוף 44, ת.ד. 351
נוקדים	בית עציון	יוסי שדה	02-5864991	נוקדים
נס ציונה	בית חב"ד	הרב שגיא הר שפר	08-9400935	ביאליק 2, מיקוד 64092
נצרת	העמותה לקידום שרותיים חברתיים - "אלבסמה"	יוסור סרטור	04-6456422	ת.ד. 323, רח' 6000 מס' 54, שכונת אל נמסיאי
נצרת עילית	חסדי מנחם	אהרון חורושרחין	077-7979999	המלאכה 17, ככר מד"א, ת.ד. 1080 17110
נתיבות	ברית שלום וחסד	דני אזולי	08-9948081	ירושלים 241, 87772 ת.ד. 362
נתניה	נתינה (באר יעקב ורחל)	הרב נתנאל דריפוס	09-8624442	ת.ד. 2621
נתניה	רוטרי	שמואל זוארץ	09-8353911	המתמיד 4 דירה 3
עכו	גרעין אומץ עכו	דוד עבדי	04-9550127	בן עמי, ליד מגן דוד ת.ד. 2766
עמנואל	אהבת רזיאל	מרדכי זאדה	09-9500499	סופר עמנואל ת.ד. 6106
עפולה	סלע - סיוע למען הקהילה	יעקב מלכה	04-6593789	קוממיות 44 א', גבעת המורה
ערד	הקרן לפיתוח ערד - יד לערד	ישראל צדיקריו	08-9102430	עירית ערד, יח' להתנדבות דאר, ת.ד. 653
פתח תקוה	טל חיים	משה רובין	03-9333494	ברנדה 45
פתח תקוה	מתנדבם למען הזולת - מיל"ה	שמעון ארבסט	03-9092002	אריה בן אליעזר 21
פתח תקוה	חסדי יעקב עזרה לזולת	שלמה חפר	03-9315268	אצל' 10/4
צפת	קרן חסדי לב	זלמי ביטטריצקי	077-3377930	ת.ד. 6145, מיקוד 13410
קציר-חריש	המחלקה לשירותים חברתיים	דוד אוחנה	04-6253110	ת.ד. 5092, מיקוד 37861, קציר ד.ג מנשה 37861
קצרין - רמת הגולן	מתן - סיוע בצדקה ברמת הגולן	יוסי שפרינגוס	04-6960382	מושב יונתן 12415
קרית אונו	אפשרות	אסתר אבן טוב	03-5356828	ת.ד. 206, רח' ויינגט
קרית ארבע	נחלת עמק חברון	צבי אדרעי	02-9964044	ת.ד. 696, ת.ד-126
קריית אתא	ארוחה חמה	יחחק ויסגלס	04-8446324	חנקין 20, מיקוד 28000
קרית ביאליק	חסד מציון	דניאל חדד	052-4201248	הדבורה 10 קריית מוצקין
קרית גת	מאיר פנים	ניסים אלמקייס	077-8338822	שד' לכיש 33
קרית גת	עזר מציון	צבי פרוכטר	08-6815678	בילו 18, רחבת עין הבשור
קרית טבעון	מעומק הלב - קרית טבעון	קרן אור	04-9539252	ככר בן גוריון, ת.ד. 1060
קרית מלאכי	מאיר פנים	מיכאל גליזמן	08-8602295	סמטת הרימון 8, ת.ד. 61
קרית מלאכי / (רמת גן)	אחד לאחד	ניקול ז'יבלי	03-9730341 03-9730770	מושב בני עטרות, מיקוד 60991
קרית שמונה	בית חב"ד - בית בתיה	יגאל ציפורי	04-6943770	הלבנון 15

עיר	שם הארגון	יו"ר / מנכ"ל	טלפון	כתובת
ראש העין	ק.ס.מ - קרן סיוע למשפחות	אורנה שטופל	03-9389512	התבור 7, גבעת טל, ראש העין 48561
ראשל"צ	עניין של חיים	דוד גבאי	03-9566565	שלמה בן דוד 3, א.ת. ישן ת.ד. 3272
ראשל"צ	פתחי עולם	רב מלוב יחיאל	03-9648426	חב"ד 7 א'
רהט	צעד קדימה	מגיד אבו בלאל	08-9917285	ת.ד. 391, שכונה 7, בית 101
רהט/חורה/לקיה/ כסיפה/אבו בסמה/ ערערה	קפא	חסנאת אברהים	08-9910102	שכונת 22/19 מול בנק מרכנתיל, ת.ד. 85357, 212
רחובות	הבית החם למען הקהילה - מח' רווחה	פלדבוי סיגלית	08-9392600	ביל"ו 2, ת.ד. 1111
רחובות	הוד ישראל	חיה גנץ	08-9472793	בר שאול 1
רחובות	לחיות בכבוד	ארז קרלשטיין	08-9493551	החוסם 11
רמת גן	עלה - לרווחת הילד.הנוער והקהילה	חיה עוזיאל	03-6712111	אצ"ל 2
רמת השרון	חסדי תקווה	יעקב קורצקי	054-4555583	מרדכי 15 מיקוד 47441
רעננה	משנה לחם	יעקב שמרלינג	09-7610403	ביאליק 43000-12
שדרות	אגודת ידידות בנגב	אביחי אברוסי	08-6610702	משעול ברנר 2/2 שדרות 80100
שהם	יד משהם	יעל דהן	03-9795444	ת.ד. 3728, שהם
תל אביב	ש.ח.ל. - מקום אחר	אלון ברמי	03-5449092,	בזל 16
תל אביב	אוכל לנוקמים	יהושע פלדמן	03-6024122	נמל ת"א 4, ת.ד. 6477, מיקוד 61063
תל אביב	בית השנטי	מרים קלין	03-5103339	ת.ד. 61500, 50041
תל אביב	האגודה לקידום החינוך ביפו	שלום פרוטוביץ	03-6827103	גיבורים 5, ת.ד. 8264, מיקוד 61081
תל אביב	לשובע	עו"ד חריש גלעד	03-7520002	רח' בגין 7, 52681
תל אביב	מורשת יהדות בוכרה בישראל (המרכז לגמילות חסדים)	אלי אמינוב	03-6837483	ת.ד. 12071 הכינור 2 קרית שלום'
תל שבע	אלאמנה - חינוך רווחה ודו קיום	עבד אלמוטלב	08-6659402	שחל 6/20, ת.ד. 15175

תודה

ארגון לתת מבקש להביע את הערכתו העמוקה לכל מי שתמך ונרתם להצלחת המחקר והפקת הדו"ח. תודה על הבנת החשיבות, השקעת הזמן והמשאבים, תודה על סיעור המוחות, המקצועיות והמסירות שנדרשו להפקת דו"ח העוני האלטרנטיבי המסכם את העשור.

לזיו קורן, על ההשקעה, המסירות והרגישות הנדרשת בתיעוד אנשים, משפחות והחיים בעוני ברחבי מדינת ישראל לאורך שמונה השנים האחרונות, בהתנדבות.

ליניב שלמה ומינה צמח ממכון דחף, על הליווי, הייעוץ וניתוח הסקרים בתרומה והתנדבות.

לרפי סמית ואולגה פניאל ממכון סמית על הייעוץ, הביצוע וניתוח סקר תפיסות הציבור.

לפרופ' ג'וני גל, פרופ' יוסי קטן וד"ר **דניס שרביט** על הייעוץ, ההכוונה והתמיכה המקצועית בהכנת הדו"ח.

למתנדבים ישראל וינריך על המקצועיות באיסוף הסקרים ו**לירם דפני** על התמיכה והקלדת הנתונים.

לשלומית היימן על העיצוב והיצירתיות, ועל שעות ארוכות של ליווי ועבודה מקצועית על עיצוב הדו"ח.

ליהודה חופשי על הייעוץ בעיצוב הדו"ח ו**ליניב פרימק** על עיצוב לוגו הדו"ח.

ללירון יוחאי, על המסירות, המחויבות, האכפתיות והעבודה המקיפה בהכנת והפקת הדו"ח.

למנהלי העמותות ברחבי הארץ, על הסיוע בהכנת הדו"ח ועל השותפות במאבק בעוני ובתמיכה באנשים השרויים במצוקה, במסירות אין קץ.

ומעל הכל, תודה לאנשים ולמשפחות האמיצות, אשר למרות הקושי והבושה, היו נכונים לחשוף את אורח חייהם, כדי להעיד על הפנים של העוני בישראל 2010.

ארגון לתת סיוע הומנטרי ישראלי (ע"ר), רח' קיבוץ גלויות 32 ב' 66550 תל אביב - יפו

טלפונים: 03-6833388, 1-700-50-40-33, פקס: 03-6839911

www.latet.org.il | latet@latet.org.il

סדר יום חברתי חדש: עשרה צעדים לצמצום העוני בעשור הקרוב

1. **תקצוב ייעודי למאבק בעוני בסך של 7 מיליארד ש"ח תוך 10 שנים**
 - « הקצאת התמלוגים הממשלתיים ממחצבי הגז הטבעי לנושאים חברתיים
2. **הקמת רשות לאומית וגיבוש תוכנית חירום ממשלתית לצמצום מימדי העוני והפערים החברתיים**
3. **קביעת יעד לאומי: צמצום שיעורי העוני בקרב ילדים לממוצע של ה-OECD עד 2020**
 - « (ישראל - 36.3%, ממוצע מדינות OECD - 11%)
4. **השקעה בתעסוקה כמנוע צמיחה והיחלצות מהעוני**
 - « העלאת שכר המינימום ב-20% (מ-3,850 ש"ח ל-4,600 ש"ח) כך שיאפשר קיום בכבוד
 - « ישום ארצי של תוכנית ויסקונסין לפיתוח מערך הכשרה תעסוקתית והשבה למעגל העבודה
 - « החלה יעילה של מס הכנסה שלילי בהיקף נרחב
 - « מימון הלוואות ועידוד יזמות עסקית זעירה במטרה להשיג עצמאות כלכלית
 - « הנגשת התעסוקה: הרחבת שירות מעונות היום וסבסוד תחבורה ציבורית למשתכרי שכר מינימום
 - « אכיפה של חוקי העבודה ובהם חוק שכר מינימום
5. **התאמת מדיניות הקצבאות לאוכלוסיות מוחלשות**
 - « העלאת קצבאות לקשישים ולאוכלוסיות שאין ביכולתן לעבוד, על מנת להבטיח קיום בסיסי בכבוד
 - « הגדלת קצבאות הבטחת הכנסה למי שהכנסתו הכוללת נמוכה משכר המינימום
 - « הענקת קצבאות מותנות שייעודן לדאוג לקידום ופיתוח של ההון האנושי בקרב ילדים עניים
6. **הבטחת עתידם של הדורות הבאים**
 - « החלת יום לימודים ארוך ויישום מפעל ההזנה בפריסה ארצית מקיפה
 - « קביעת יעדים לצמצום פערים בתחום החינוך: זכאות לתעודת בגרות, אחוזי נשירה ממערכת החינוך, שיעור השתתפות ברכישת השכלה גבוהה
 - « עידוד משפחות לפתיחת חסכוניות ייעודיים לילדים, באמצעות השתתפות ממשלתית
7. **שינוי מדיניות המס בישראל**
 - « הקטנת המיסים העקיפים והעלאת המיסים הישירים, במטרה להגדיל את רמת הפרוגרסיביות ובכך לחזק את יכולת ההיחלצות מהעוני באמצעות מערכת המס
 - « הורדה מהותית של המע"מ על מוצרי מזון בסיסיים
8. **הנגשת שירותי בריאות לאוכלוסיות מוחלשות**
 - « הפחתת שיעורי ההשתתפות העצמית על שירותים הכלולים בסל הבריאות
9. **מימוש תוכנית לאומית לביטחון תזונתי בהתאם למסקנות ועדת איצקוביץ'**
 - « לקיחת אחריות ממשלתית, השקעה של 50 מיליון ש"ח בשנה ויצירת שיתוף פעולה תלת מגזרי
 - « הסדרת פעילות עמותות המזון והקמת מאגר מידע ארצי
 - « הקמת מועצה ציבורית לביטחון תזונתי
 - « פיתוח תוכניות הזנה ייעודיות לילדים ולקשישים
10. **קידום דיור בר השגה לבעלי הכנסות נמוכות**
 - « פיקוח על מחירי הדירות ורמת מחירי השכירות
 - « הגדלה של מאגר הדיור הציבורי